

1897

Anna Fischerová → Pavel Fischer, Radim, 23. 7. 1897, rkp., LA PNP, f. Ot. Fischer

* Mt

Milý tatínku!

Dnes dopoledne odjel dědeček¹⁾ s Otakarem do Vídně,²⁾ kdež se asi do pondělí zdrží. Při loučení byl Otakar náramně rozčilen, ale ještě z Peček napsal matince lístek, který nasvědčoval tomu, že zas nabyl dřívějšího dobrého rozmaru. Počasí je zrovna příjemné k cestování, před obědem trochu začalo pršet, ale za chvíli se zase vyjasnilo. Ale v Praze je přece asi pořádné horko. Vždyť včera se nám před odjezdem zdálo být velké vedro a zde nám bylo skoro chladno. Ve vagoně měli jsme společnost, která sice nepatřila mezi „crème de la crème“, ale přece byla velmi interessantní; na nádraží nás očekával František³⁾ a Otakar. Oba též jezdili potom na bicyklu, a skutečně, Otakar svému mladému učiteli dělá čest. – Včera zde byl také strýček Arnold;⁴⁾ do Radovesnic pojedeme nejspíše v neděli. – Pobyt zde je krásný, velmi krásný, všichni jsou tak přívětiví a vlídní. Jsem již skoro od rána na zahradě; s červenými karafiáty, kterých je zejména mnoho ve velké zahradě, mohl by se zásobiti celý klub socialistů. –

Těším se velmi, že brzy uvidím drahou babičku;⁵⁾ strýček Arnold vypravoval, že se jí teď zase lépe daří. – Pepča si celý den hraje, jí a pije velmi pořádně. Líbá Ti ruku, jako

Tvá vděčná dcera

Anna

v Radimi 18 23./7. 97

1) Marcus Krasa, otec Anniny matky Herminy; jménem Anna následovala matčinu matku – Annu Krasa, roz. Turnau (srov. NA, Židovské matriky – Kolín, záznam o narození Anny Fischerové, 27. 12. 1881). • 2) Ve Vídni byla situována rodina Baschových, příbuzensky spřízněná s matčinou stranou rodiny (Krásovými). • 3) František... • 4) Patrně Arnold Turnau – srov. jeho 11 dopisů/vzkazů adresovaných v letech 1898–1905 O. Fischerovi (LA PNP, f. Ot. Fischer). Narodil se r. 1846 v Kolíně, oženil se s Albertine Krasa/Krásovou (nar. 1857), patrně sestrou Anniny matky Herminy, Arnold a Albertine Turnauovi měli tři děti – Annu (nar. 1878), Richarda (nar. 1881) a Oskara (nar. 1890) – viz Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 658, obraz 645. • 5) babička..., patrně tedy matka Pavla Fischera...

1902

Touha

[Ženský obzor 3, 1902, č. 2, březen, s. 20; podepsáno Anna Fišerova] * Sabina Ali

A s večerem přišla zas ta chvíle touhy, hluboké, tiché, čekající. Ztichlo vše ve mně, uložily se myšlenky, jako kdyby vítr, ale laskavý vítr mírně sklonil všechny traviny, najednou a stejně – – A jen touha žila ve mně – měnila skutečnost, před očima mi rozvinula obraz – a já jsem byla v tom obraze a obraz ve mně. Sepjaté ruce jsem složila do klína a dívala se, dívala: Jen šedé a černé tóny byly v tom obraze. Jakás opuštěná krajina to byla, roztrhané mlhy padaly k zemi a věšely se na zdi starého hradu. A ten hrad byl již v troskách, jen věž čněla k výši. Nebylo tam břečtanu, ani planých růží a kolem žádných lesů, jen pláň širá, širá pláň. Vše jako mrtvé – jen ta dívka žila, jež zadumána seděla na vysoké věži a dívala se v širý kraj. Měla šedé šaty dlouhé, řasnaté, jako by ze zhuštěné mlhy a černé oči, které z bezdna hleděly v bezdno. A čekaly a věřily. Havrani kroužili kolem ní, slétali k ní – nekřičeli však – vše mlčelo, jen ty oči volaly, zpívaly, rozněcovaly život, až tam kdesi, kde nebe se zemí splývalo – – A odtamtud, od těch mezi obzoru, cos mělo, musilo přijít. A vše mlčelo – ruce se roztahovaly, oči plály a hořely – – a touha, jen touha byla obsahem toho prázdného kraje – –

Symbol – – ?

[Ženský obzor 3, 1902, č. 3, duben, s. 22; podepsáno Anna Fišerova] * Kristýna Dvořáčková

Proč jenom, proč mě pronásleduje to vidění?

Co znamená? Co chce? Černé, vlhké, ošklivé bažiny, v daleko se stroucí, v nekonečno, – v nich

malé, šíleně se chvějící světlo. A jakýsi hlas, neznámo odkud, temně doléhá v můj sluch, úpí, sténá, káže: „Jdi, spěš, zachraň, musíš jít a spasit!“ Stále zřím tu smutnou krajinu a slyším záhadný hlas – Co znamená to vše? Musí to mít význam, musí – to vědomí je jako vklíněno v mé myšlenky. Je to symbol? Ale čeho, čeho? – Bažina, tma, jed do vzduchu se řinoucí z kalu a houstnoucí v dusivý mrak, v němž světlo zaniká – – Je to snad obraz děsu a bídy, v níž hasne svit cizího bytí? – A já mám snad vkročit tam a zachránit pevnou, soucitnou rukou? – Volá mě někdo? – Mám jít, musím? Ale kam? Kdo ukáže mi cestu? Kdo rozřeší mi záhadu? – Nikde odpovědi – Ach, stále zřít před sebou černou pláň, – nad níž je mrtvé ticho, teď, – když pláč se smísil s výpary bahnisek, když vzdech tam **ztrnul** v jediný otrávený hrot, který se zarývá v mé srdce, – a zastavuje život – – –

Bez ledových pout

[Ženský obzor 3, 1902, č. 3, duben, s. 22; podepsáno Anna Fišerova] * Gabriela Chomyková

Volna byla země, – zima jakoby v únavě neměla dosti sil a krutosti sevřít ji ledovými pouty. Vlahé večery táhly nad ní, větry, zvyklé líbat květy a hrát, šumět, zpívat v bohatém listí korun. Jim se stýskalo, – **láska**ly zemi, šeptaly jí a pak volaly, prosily, dráždily: Jsi volna, volna, – vzbud' tedy život uspalý – Proč se nezdobíš, proč ležíš nečinně a nutíš se v klid, potlačuješ své síly... Vzchop se přece, – vždyť nebezpečnost není – –

A země nedávala jim odpovědi, – snad jen širokými proudy svého chladného dechu, v který se nemísily cizí vůně – A nedávala života květům a kmenům, – ač s větry jsem ji o to prosila, s větry se jí smála. Až výčitkou a suverénním úsměchem to zalehlo v mé vědomí: Tebe nesvírají ledová pouta – Proč tedy v květy neroz**vij**íš se Tvé síly? – Já čekám své jaro, čekám **slunce**, – jež vznítí a rozkáže – – Nač čekáš Ty?

K psychologii studentky

[Studentské směry 4, 1902, č. 4/5, s. 109–113; podepsána A. F.] * Mt

Především:

Jest vůbec možno mluvit o nějaké psychologii studentky, stanoviti zde jakýsi typ?

Předpokládá to určité vlastnosti, větší menší měrou **karakterisující** ty ženy, které si zvolily vědecké povolání, vedle závažných individuálních růzností, rysy společné, typické, vryté v duši vlivem zaměstnání, jež (u nás alespoň a za daných nyní poměrů) jim dodává ráz jaksi exotický v poměru k ostatním ženám.

O studentech se v této formulaci nemluví **kollektivně**, – ale v jiných otázkách se obráží, na venek promítnuto, toto vědomí studentské: je to (v nejširším smyslu) problém poměru individua **intellektuálně** se rozvíjejícího k společnosti, tedy potom **specielně**, otázka poměru studenta k politice, jeho postavení vůči pracujícím třídám, vůči jiným zástupcům **intelligence a pod**. Všecky tyto problémy existují pro studentku také, vymáhají jejích úvah snad u větší ještě míře, protože si přece musí býti vědoma, že žena vstupujíc do veřejného života, komplikuje stav věcí, vlastně posouvá jeho těžiště. A přece vztah ten není – aspoň v určitém **stadiu** – tak docela přímý. Je třeba dříve v sobě něco rozřešiti, uceliti, ujasnit si svůj základ i postup vlastního vývoje, – amalgamovat vědomí studentky s ostatními duševními prvky. To neznámá klid a ustání v duševních zápasech, ne, jen přijetí něčeho, co původně bylo cizí vědomí, ve fond myšlenek, splnutí, proniknutí a organické spojení s vrstvami vůle a citu.

Dá se načrtnout vliv tohoto faktu na utváření se duše v jediném **stadiu**, nýbrž v tom ustavičném jejím přelévání v nové formy, kterým právě je její evoluce? Pokud vím, v literatuře není dosud pokusu takové **analysy**, pokud vůbec v literatuře studentka je pojímána vážně, a ne jako **karrikatura** nebo odstrašující příklad. Nejvíce, zdálo by se, padají sem na váhu „Upomínky z dětství“ Kowalevské,¹⁾ ale autorka je zjev příliš výjimečný a přes to všecko stále ještě psychologicky záhadný, dále, citový moment je hlavně akcentován v její knize, a pak, působilo-li na ni prostředí a duch doby, tedy to byly právě vlivy, které u nás dány nejsou. Vůbec, ruská studentka má velmi málo podobnosti se studentkou v zemích západních; působí zde rozdíl kulturních sfér, rozdíl v postavení studenstva a rozdíl v způsobu, jímž samo pojímá své poslání. Altruistický vznět, odbojnost a obětovná horlivost přenáší se na studující ženy, jdou v řadách vzrušené mládeže, jsouce spíše svým počtem činiteli na poli

politickém a sociálním než svou osobní valencí v oboru vědy. Ale u nás ženské studium nemá této příchuti citové romantiky. Totiž pro ty, jimž je studium povoláním, které jdou touže dlouhou přípravnou drahou jako studenti. V mínění o nich – zase: pokud možno je pojímají vážně – je hodně romantiky, či spíše psychologických nesprávností. Opomíjí se vývoj, *vztah studentky k prostředí*, onen *svrchu* zmíněný fakt postupné amalgamace. Myslím, tento je v základních svých rysech společný studentkám, – a momenty, které snad brání, rovněž. Činím jej proto základem tohoto typologického pokusu.

Ženské studium nezapustilo dosud hlubokých kořenů ve společnosti, je zjevem stále ještě cizím, je experimentem, problémem, průkopnickou prací, novotou zavádanou v ustálený řád a tok. Fakt ten se musí přece obrážeti v duších těch, na nichž spočívá a v nichž se děje řešení, v nichž kříží se všechny názory platné, *positivní*, většinou uznávané – a nové, neurčité, vyhraněné, tak cizí všemu přijatému a zděděnému v nich, negující tradice, v nichž de facto vyrůstají, byť je v *teorii* dávno popřely a odvrhly; vždyť celá atmosféra jich prostředí jest jimi prosycena a v ně přenesena. Jich studium, jich úspěchy v něm mají význam zvláště zhuštěný a *praegnantní*, mají význam argumentu, v očích jiných, a po drahounou dobu i v očích jich samých. Třeba dokázat oprávněnost této nové existenční formy, která odvádí od bezprostředního plnění povinnosti k společnosti a k životu vůbec a teprve po dlouhé době se k nim zase vrací, po době, v níž individuum mělo *volnost*, *žítí* samo sobě, rozvoji svého intelektu. Dlouhé jest to *stadium* přípravy, zvláště objektivnímu pozorovateli se tak *jeví*, (a takový *nesúčastněný krititující* pozorovatel se snad v každém občas ozve) v plnější síle snad u ženy, u níž není jeho energie *seslabována* poukazem na zvyk a nutnost. Dívčí vzdělání přece mělo a má většinou jiné cíle. Buď připravuje přímo k nějakému povolání v praktickém životě, které má větší menší důležitost sociální a různě kvalifikovaný vědecký podklad, nebo jest uvedeno snahou po celku, pokud možno úplném, jakési encyklopedii, *synthesi*, v níž vše se pojí v harmonii t. zv. všeobecného vzdělání. Není v tom vědeckosti a také ne vztahu k speciálnímu studiu. Pod žádnou z těchto kategorií, které připouštějí ovšem mnoho variací, nedá se zařadit studium na *gymnasiu* a pak na vysokých školách, již svým trváním ne, nemluvě o ostatních specifických rozdílech. Jest to cosi, co se vymyká všem dosavadním normám, platným pro dívky. A co dává právo popírati tyto přijaté normy? Nadání, *intellekt*. Tento přejímá vůdčí roli v životě, tedy také zodpovědnost. V duši samé se naň obracejí otázky, zkoumajíce jej, snad přísněji než všichni examinátoři vnějšího světa. Má skutečně *sílu*, *dátí* životu nový cenný obsah a vymáhati svůj kult, soustřediti na sebe především zájem a práci? Musí teprve svou schopnost dokázati, je-li skutečně dosti pevným základem, na němž budujeme své životné plány.

Názor, uznávající oprávněnost ženského studia jen ve výjimečných případech valně rozšířený, jest přece také silně vrazen v duši studentky, vede k *analysám*, zkouškám před vnitřním forem, dokud se tam neozve vítězně silný hlas, vlastního já, který chce vývoj intelektu ve směru a na předmětech jemu přiměřených, který až v druhé řadě *béře* v úvahu požadavky vnější. Teprve po tomto splynutí vůle a rozumu, když ve vlastní bytosti přestala *analýsa* tohoto, teprve pak možno mluvit o zdatné práci a radosti z ní.

Myslím, že podobné záchvaty ničivé nespokojenosti nejsou snad něčím výhradně ženským, – ale tak vehementní a osudné přece snad nebývají. Neníť jinde tolik váhy položeno na zkoumání intelektu, – není tolik pochybností a zničujících, vědecky podepřených rozsudků vysloveno jako o duševních schopnostech ženy. Když tedy vlastní zkušenost zdá se přisvědčovati vnějším hlasům, není pak jedině důsledným odejítí z nezvyklé dráhy, v níž jsme zabočily? Nestavěti díle, když základ se viklá? A nechťiti něco, co je mimo nás? To tedy rozumím osudností oněch konfliktů, že vztah k činu je zde dán při pochybnostech.

Netřeba snad podotýkati, že tyto boje a rozřešení jich nejsou historií *fase* jedině, jen *intensita* jich bývá různá, a konečně zůstává ve vědomí jen matný ozvuk jejich vedle *synthetické* snahy po rozvoji schopností.

Je ještě jiný závažný moment, který vyvolává otázky: Být či nebýt – studentkou. Je to uvědomování si faktu, že srůstáme s kulturou, s její určitými komplikovanými formami, v nichž jedině studium může být zakotveno, v nichž jedině vlastně dochází ocenění. Neboť primitivní člověk hodnotí jinak – utilitaristické stanovisko – myslím, tu převládá. A původně také poměr ženy intelektuálně se rozvíjející ke kultuře je *takový*, *jako* u většiny těch, kdož v díle této nemají přímého podílu, nebo si nejsou vědomi své souvislosti s ní a neznají srůst a

vklinění její části: tedy jsou vůči ní buď indiferentní nebo odmítavé, nebo kritizující, jako kritizujeme dílo, v němž nemáme účast, vidíme jevy, ne však jejich vztahy, nevidíme nutnosti a podmíněnosti celku vzhledem k částem a také ne těchto mezi sebou. Odtud časté mocné protesty nitra, touhy po reformách, byť násilných, zlomením vývoje, návratem. Tento hlas je silen ještě neuspokojeností rozumu, který si od gymnasiálního vzdělání mnohem více sliboval a vidí nutnost, utíkat k pramenům vědění mimo školu, aby poněkud jen porozuměl otázkám, jež víří moderní dobou. U studentů, tam je nutnost připravovat se pro povolání, třeba akceptovat dané formy, nějaký modum vivendi nalézt, a jiná zřídla vědění. Ale kde se má zasít símě staré kultury na půdu ještě nevzdělanou, tam jsou boje těžší a úvahy trapnější. Vše se bezprostředně pociťuje, není oslabující tradice. – V tomto bodě třeba tedy také důkladného ujasnění a uvážení, odměření prostředkův a cíle, aby další postup nebyl alterován. S rostoucím vědomím, že osobnost naše zapouští kořeny v půdě civilisované společnosti, vzrůstá vědomí k zodpovědnosti za kulturu, za její nejsložitější formy, které předpokládají celou širokou basi hmotné práce a jednoduchým útvarů.

Tedy pozitivní výsledky vyličených zde processů by bylo právě vědomí souvislosti s kulturou a dříve zmíněné osvobození intelektu z pout šablonovitého nazírání k vlastní zálibě, z toho pak vyplývající volba odborného studia.

Další by bylo: prodloužení mládí, pevné, střízlivé uvážení životních plánů a eliminace vší víry „v zázraky“ – pokud by zde rušivě zasahovala.

Není to snad řečeno nejasně. Kontinuita studia nutí navazovat pouta mezi dny, – cíl, který je v budoucnosti nutí budovat mosty mezi dneškem a dalekými zítřky, je zde pevná souvislost, – ovšem že omezená v hranicích všech lidských výpočtů. A ta budoucnost se jeví v příliš jasném světle, než aby bylo možno uvěřit, že v ní se vyskytne nějaký div, který zvrátí vše dosavadní a vyplní nějaké dávné sny. Třeba mít na mysli logiku osobního vývoje, – svůj osud si tvoříme samy, sebe vyvinujeme v bytost činnou a chtějí, která jedná v shodě se svou vlastní podstatou. To zvláštní úponkovité, břechanovité všech plánů, tu romantiku očekávání, to nutno odložit, – křivku napjat v přímku. Nedovedu v stručnosti jinak než obrazně vyjádřit ten veliký přerod.

Intelektuální zájmy nejsou však pouze pojátkem vlastních dní. Splétají se v hustou tkáň, jež nás spojuje s celým zástupem duševně pracujících. Náš obzor se šíří a obsah života se stupňuje bohatstvím odkrývaných vztahů. Metamorfose podroben je i názor na nositele kultury, na muže. Dovedeme ocenit jeho práci, sklánět se před superioritou velikých duchů, – rozeznáváme stupně, odlišenosti kvantitativní, individuální znaky, Posudky nabývají objektivitu, – to neznamena umrtvení nebo zchabnutí údivu, – tento sám stává se produševnějším a cennějším, protože není pak spontánní a laciný.

Další vlivy jsou pak dány působením odborného studia, vztahem tohoto k životu, jeho předmětem a methodami. Působí hlavně na vliv určitých vloh, ale fakt, že se připravujeme k určitému povolání, determinuje i naše názory, částečně i celkové pojmání života. Jsou v tom velmi silné prvky diferenciace i povahové. Prvky, silně pomísené, vzájemně se tlumící, se osamostatňují a krystalisují v charakteristika. Ideové konflikty nejsou pak již ničím neženským. Ovšem při ustalování se charakteru mají mnohem rozhodnější vliv jiné momenty – zde neuvedené, protože jsou dány individuálními rozdíly, a to již se vymyká z rámce tohoto pojednání.

V silně objektivním zaujetí ženy vidím i jakýsi začátek nového přátelství mezi ženami, začátek solidarity, vůbec změněného názoru ženy na ženu. Myslím, že většina ženských přátelství proto nemívá trvání, protože jsou příliš intimní, příliš citová, bez věcných pojítek. Ale to jen tak zběžně uvádím, – zjev je komplikovanější.

O ženách se mluvívá in genere, – mají ty a ty schopnosti, ty a ty vlastnosti, – a spousta různých údajů vás poplete a unaví. Nebyla dána možnost diferenciace – teď se naskytá – nejen ve studiu, ale zde je zvlášť markantní.

Nešlo mi v této črtě o to, podat celistvý obraz osobní emancipace – nýbrž právě jen z něho vyjmouti prvky, které se mi zdají typickými. Myslím aspoň, že jsem nehřešila, na některých místech kladouc plural místo singularu, třetí osobu místo první. Určitý sled vývojový jsem chtěla zachytit, abych vnesla trochu světla v neujasněná mínění a podala, byť jen v malém úseku, kapitolu z rozvíjející se historie moderní ženy.

1) Sof'ja Vasil'jevna Kowalevská: *Upomínky z dětství*, přel. Ema Zemanová, s úvodní biografickou

studii Aloise Tučka. Praha, J. Otto 1900.

Pohádka života

[Ženský obzor 3, 1902, č. 5, červen, s. 69 podepsáno Anna Fišerová] * [Babeta Jílková](#)

Vše bylo tak pohádkové toho odpoledne. Modrošedé nebe tmavých nuancí, v mracích zvlněných, roztřepených se táhnoucí, s jednotlivými světlými místy, jež vystupovala, – na zemi padal modravý, měkký, přidušený úsvit. Vzduch tak vlhý, – cos bylo v tom celku, co vyvolávalo dny mého pohádkového dětství – – Lidé kolem mně připadali jako opředení kouzlem neznáma, tajemna, – jako by každý z nich měl tolik, tolik toho, co by mohl sdělit, – a věděl toho tolik, co já ne – – S tichou úctou a nesmělou touhou jsem hleděla k nim, – a činila je při tom předměty svých fantasií. Ani mně nepřicházelo na mysl, že by ve mně mohli vidět stvoření sobě rovné, – že by mohli na mne myslit, mne milovat, mne nenávidět, se mnou bojovat, – – ne, ne, celý život se mi jevil širou zšeřenou plání pod modravými mraky v nevzrušivém snivém koloritu pohádkových obrazů – – A po pláni jdou lidé, – vidím je, jak jdou, – jak se mihají jich černé postavy – Jsou to zjevy z pohádek, – – a já jsem zase to zamýšlené dítě, – – jako kdysi, – duše je plna představ o tajemných krásách života, – nemám přání vmístit se v jeho děj, – nechci v něm rušit nic – – jen dívat se, dívat – – A nemyslila jsem, že budu musit seznat tajemství, tušená, vysněná – – – zapomínala jsem, že je znám, již dlouho znám, – že vše je rozčarováno, že není pohádek. Připadalo mně, že jsem mimo vše, zahalena v závoje snů a mlčení, – bez přání v své dětské bázlivé duši – – –

Anna Fischerová → **Miloš Šebesta/Marten, 9. 7. 1902, rkp., adr.: „Prag I, Karlova ul. č. 4v Brně 21. Augustinská“, LA PNP, f. M. Marten** * [Sabina Ali](#)

Ctěný pane kollego,

mívám také záchvaty psavosti a sdílnosti, a útočnosti pak, neohlásivši předem ničeho. Přijde to samo sebou, jako rozkaz, jenž nestrpí odporu. Slovo, jež jsme říci toužili a neřekli, to později bolívá, stojí – zdá se mi – v [Sakuntale](#).¹⁾ A bojím se těch přízraků nezrozených slov, nebo slov, která nepospíšila vyplnit své místo, toho jich šíleného sobě-dokazování, že přece mají schopnost existenční, té jejich radosti ze života, možno-li to tak nazvat, když vlastně zmeškala svůj život a sama sebe přežila...

Dosud nejsem uchváčena, ani krajinou, ani mořem. Totiž, – krajina, ta mě **nesklamala**, nečekala jsem nic než chudé písčiny, a nad nimi nebe v konvenčních, zmírněných, zředených barvách, krajinu, která ani neumí koketovat svými půvaby jako jiné, jež bývají voleny za letní sídla, – ač skromna, jako by odkazovala všechny, kdož něco chtí, k nezrocenému živlu, k moři. Ale mě moře nenaladilo zbožně, nevzbudilo dojmů nekonečných dalek s dusivou opojnou vůní smrtících melancholií, – a nezjevilo se mi jako – chaos. A já hledám chaos, hluboký, tmavý, z něhož ani jediná ještě forma nevyhranila. Něco, z čeho by bylo možno hnísti nové útvary, ale tak, aby nikdy nebyla přerušena spojitost s amorfní mateřskou hmotou, v níž proudí tajemné síly. – Něco, před čím bych musila nábožně pokleknout a ztráct se při ponětí jeho velikosti, – ano, chci to uchváčení, jímž dovedla mne strhnout myšlenka k bezpodmínečnému sebeobětování se, k vlastní zkáze. Ano, teď to vidím, všechno jsem spálila na **její** oltáři, ona, mně byla A i Ω, – ale co je za Ω? Vidím, můj celý vývoj byl převrácen – vlastně mimo život.

Negovala jsem jej v základních jeho formách, – chtěla jsem jiné, mimo meze nutnosti, – ach vidím, že vlastně svou podstatou patřila jsem k „Hinterweltler“,²⁾ – či patřím ještě, – nevím. To bylo mé poslední poznání. A myslím, že život má právo a moc mstít se na těch, kdo jej zapřeli a kdo věřili v jiné ještě světlo než je jeho – jaké to jiné bylo, nevím, – ale šlo to v zatvrzelém odporu proti všemu určenému mými představami. V jiných existencích tékala má duše, spíjela se dálkami cizích horizontů, – a nevnímala **rythmu** svého života, jemuž nevěřila, jenž jí byl čímsi vratkým, velmi, velmi **hypothetickým**. Tato elementární skepse – v názorech některých **Norů** ji nalézám, hlavně u několika spisovatelek. – **Nejen amor fati**, ale instinkt osudu, to je co mi chybí. Až na kratičkou dobu, kdy jsem cítila skutečně sebe, – **karakterisuje mě Mauclairova báseň: Je ne sais pourquoi**.³⁾ – Čtu básně, ale již bez citové elevace, jsou mi rozmluvou, ne modlitbou. Co to znamená?

Že odhaluju své myšlenky bezohledně? Ach ne, – myšlenky rozkvetou jako květiny, je-li ve vzduchu dost tepla. A nechť jiného až rozkvést, třeba pak být utržený, – alespoň ty zušlechtěné květiny.

Zastihne-li Vás ještě tento dopis a libo-li Vám odpovědět, – má adresa: A. F.: pr. adr. Franz Turnau, Heringsdorf, Bülowstrasse No 2. Jsem zde do 16, pak od S30.

S pozdravem
Fischerová

1) *Šakuntala*, *Šakuntala* nebo *Ztracený prsten* – divadelní hra napsaná Kálidásou, patrně v pátém století našeho letopočtu. Hlavní hrdinkou je Šakuntala, dcera mudrce Višvámity a Ménaky. Rodiče ji po narození opustili a ona vyrostla v lesní poustevně mudrce Kánvy, její milostný vztah s Dušjantou, králem Hastinápuru, zkomplikuje úskok prchlivého mudrce Durváse, dočasné zatemnění Dušjantovy paměti. • 2) *Hinterweltler* – srov. Friedrich Nietzsche: *Von den Hinterweltler*. In týž: *Also sprach Zarathustra. Ein Buch für Alle und Keinen*. 1883–1885; srov. Bedřich Nietzsche: *O vyznavačích zászvěti*. In týž: *Tak mluvil Zarathustra. Kniha pro všechny a nikoho*, přel. F. V. Krejčí. Praha, Rozhledy 1896, s. 25–28, resp. Friedrich Nietzsche: *O záhrobnících*. In týž: *Tak pravil Zarathustra. Kniha pro všechny a pro nikoho*, přel. Otokar Fischer. Praha, Alois Srdce 1932 (4. vyd., Spisy Friedricha Nietzscheho, sv. I), s. 31–34. • 3) *Camille Maclair* (<http://www.paradis-des-albatros.fr/?poeme=maclair/je-ne-sais-pourquoi>).

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Heringsdorf, 14. 7. 1902, rkp., adr.: „Pan Miloš Šebesta, právník, Brünn, 21. Augustiánská ulice“ (dle obálky), LA PNP, f. M. Marten * Kristýna Dvořáčková

Je večer před mým odjezdem z Heringsdorfu¹⁾ na cestu, která má teprve vyplnit mé představy a sny. Zde, v málo dnech pobytu, jsem poznala mocný vliv klimatu a krajiny na duši, chápu tu plochost, prostoduchost zdejší **povahy**, tak rovné, hladké, světlé jako písčiny na břehu, bez vyvýšenin, – bez konfliktů. Život je tak prostý, leží na dlani rozřešen a otevřen, – vlastně, nebylo, co by se řešilo. Vše je **prosa**, praktičnost, – moře je zde jen proto, aby po něm jezdily malé plachtové lodi s lázeňskými hosty, – pro zábavu, pro výdělek, a dovede-li mě vzrušit hrou barev nebo svou jednotvárnou a přece neunavující písní, – vzpomínka na ty lidi **zploší** vše. Ano, to je moře **slanečků**, – ale ne moře tritonů,²⁾ – či to snad ani nejde, zde na severu, – ale to moře nemá **mythologie**. A tu bych tak si přála prožít. Či je vina u **mně**?

Napadají mně ještě různé myšlenky o tom, jak může vypadat **filosofie**, společenský názor, umění takového kraje, – ale o tom snad někdy jindy. Doufám, že mi cesta přinese trochu **vonné [xxx]**, – a snad také dojmy uměleckých děl i historických míst mne vnesou v ovzduší, jež jediné snesu. Sdělím Vám to, – brzy, – nevyčkávi ani odpovědi, – neboť Vám nemohu udati **adressy** ~~pro nejbližších dnůh~~. Ale pak mně to vynahradíte, že?

Váš list mě velmi potěšil v mé nynější duševní **robinsonadě**, a mé roztěkané představy přivedl zase v dráhy, v nichž za letošní rok zvykly se pohybovat, v dráhy, jež jsou **jejich**, pro **ně** určeny, ale v nichž bylo **jim** úzko, dokud **nenalezly** – **vůdce**, který řekl, že tato neschůdná pláň, v níž jdou, je také životem a že má cesty a – cíle, snad daleko, oh příliš daleko pro síly jedince, – snad nepochopitelné v své neurčitosti, – ale má je, – má. A jíti za nimi je také žitím, – byť bychom nedošli. – Mluvíím srozumitelně?

Ale zároveň jste mne velmi znepokojil.

Je těžko dohadovat se za Vašimi enigmaty skutečnosti, – ale je mi, jako bych pociťovala tu Vaši osudovost, která se svírá, splétá, – mně se však **nezdá** tak plnou záhadného kouzla jako Vám. Což i v takových momentech se dovedete dívat na sebe **s ptačí** perspektivy? Zažila jsem také již chvíli, kdy bylo mně rozhodně říci: Ano! – Ne! –, – byla jsem postavena před možností, **uniknout na vždy** svým nepokojům, úplně sterilním, jak se mi tehdy zdálo, – neboť jsem byla docela, docela sama, – viděla jsem jen dno, k němuž **proniknu** další mučivou **analysou**. A měla jsem příležitost, to všecko odhodit, – za cenu osobnosti ještě nehotové, o sobě pochybující, proto přístupné „rozumovým“ důvodům, mít existenci, **zcelenou** a harmonickou, – ale ta láska mého určení mně zabránila odejít s cesty, již jsem zvolila. A nelituji toho. Ale sílu toho odporu, – který vlastně se projevil jako mlčení a nedostatek reakce, – tu sílu jsem musila čerpat sama ze sebe. A Vy píšete, že **vše** závisí od nepatrnosti,

od slova, které očekáváte? Tedy od něčeho, co je mimo Vás. Všecko. Chápu význam toho, – a v pocitu osudnosti momentu mně unikají případná slova. Ale řekněte mně, můj drahý, drahý příteli, – ach ne, nic, neřekněte nic, – nevím, již, co jsem se chtěla ptát. A odpověď mě zastihne bez toho, Bůh ví, kdy. Píšete tak záhadně, pojmově, abstraktně, transcendentně, – trochu konkr^{et}nosti by mi nevadilo. Samé samé kruhy, – centrum skoro mizí. A k tomu ta krise, to divné vyjasňování, – tak podivné Vám, –natož mně! A pak, to Vaše blouznění v Chotkových sadech, o docela nových perspektivách, jež se Vám v posledních dnech otevřely, – ach, to všecko, šlo přece mimo mne – – A pak Vaše slova, která mě schválně zranila, – těžce zranila, věřte, – myslím totiž tu charakteristiku mé osoby. „Jesus! Jesus! Gib mir Licht!“ bych volala s Brandem.³⁾ Prožila jsem, – přiznávám se, – pod dojmem Vašeho románu,⁴⁾ – krise všech súčasných osob, vpily se ve mne, jsou ve mně, – pak však přišla taková hrozná krise, čistě osobní, – nezažila jsem takové ještě nikdy. To bylo skutečné šílenství, – v které mě chvílemi vrhala. A ten stav mě určoval po celou poslední dobu, – dá se to shrnout málo slovy, ale bylo to strašné... Jediné Slovo! Miloši, můj drahý příteli, – kdo je smí prosloviti...?...

Anna Fischerová.

- 1) Heringsdorf, pomořanské přímořské letovisko, poblíž dnešního rozhraní Německa a Polska. •
- 2) Triton – dle starořecké mytologie syn mořských bohů Poseidona a Amfitríty. • 3) Srov. „Jesus! Jesus! Gib mir Licht! [Ježíši! Ježíši! Dej mi světlo!]“ (Henrich Ibsen: *Brand. Ein dramatisches Gedicht* [1866], do němčiny přeložil Christian Morgenstern. Berlin, Samuel Fischer [1906]/1919, s. 325). •
- 4) Snad tu má pisatelka na mysli prózu *Mimo dobro a zlo* (jako „román“ ovšem neoznačenou), již Marten publikoval od října 1901 do února 1902 v *Moderní revui*.

**Anna Fischerová → Otokar Fischer, Stockholm, 20. 7. 1902, rkp. (pohlednice),
adr.: „Schreiberhau-Weissbach, pr. adr. H. Siebenaichler“, LA PNP,
f. O. Fischer * Mt**

Weil Du so brav bist und so viel schreibst, bekommst Du eine Ansicht der Herrlichkeit, die Deiner in Prag harrt. Brieflich mehr. Grüssend Annie
Handkuss an Mama, Gruss an Pepš.
Wenn Du jetzt schreibst, bitte: Kopenhagen, Hotel d'Angleterre

**Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Kristiánie, 22. 7. 1902, rkp., LA PNP,
f. M. Marten * Gabriela Chomyková**

V Kristiánii 22. VII. 1902

Drahý příteli,

píši monology prozatím, jak jsem slíbila. Mé myšlenky by mohly dělat voyage autour de ma chambre, – nejsemť dnes pro únavu schopna účastnit se exkurse s ostatní společností, – ale posílám je raději přes moře, k Vám. Snad zase brzy z oněch krajů něco uslyším.

Kristiania na mne působila velice tísnivým dojmem, je tak vážná, ponurá, alespoň pod těžkými mraky se tak jevila, – ale ten rys je již založen v koloritu domů. Deprimovala ve mně vše tázavé, jako by pod tíhou dogmatu ve mně byla ještě měkká rozvlněná světlá nálada, kterou, – přes fyzickou námahu cesty, jsem si uchovala ze Stokholmu s jeho zajímavou architekturou, s jeho zvláštními nuancemi, s takovou zvláštní tichou, trochu nesmělou gracií či půvabném záhadností, – dá se to těžko reprodukovat, – a také evokace není lehká. Okolí je samá stylisovaná krajina in natura, vše tak sladěné, že to působí dojmem skutečné líbeznosti. To slovo se mi zdá stvořeno pro ten dojem, kraj, ač úplně nevystihuje, – ve všem jako by bylo něco utajeného, hádankovitého. Stálo by za to déle pobýt ve Stokholmu, pro půvab barev, který má. Případá mi něco známého, ale vše je intenzivnější – v pravé své podobě, – a při tom ten půvab variací pravého základu...Tuším sama jen, co tím mi tane na mysli, mám dojmy ještě příliš splynulé a nad vším lehkou mlhu, skrze kterou hledím ve vlastní nitro.

Myslím mnoho na individualismus a pantheismus, který přece obojí se projevuje v literatuře Skandinávců. Bylo by zajímavě jej stopovat v jeho kořeny, v přírodě, v společnosti. Oh, mít

jen čas a klid! A pak ještě něco mě silně znepokojuje: V čem vlastně spočívá duševní aristokratism, je to něco daného a priori či dospíváme k tomu vývojem? Je v něm přece jemnost a síla, ale v kterém poměru? A jaká síla? – Je to snad to, co se zove noblessou? – Odpusťte spletenosti těchto otázek, – přepadají a mučí mě v různé formě, jsou neodbytné, – a taková konversace s vlastními myšlenkami se nedá přetrhnout, toužím po rozhrěšení, nějaké definitivní formulaci. A vlastně vidím, že mám neluštěný problem. Co je individualita? A zajímalo by mě velmi, kdybyste se mnou sdělil výsledek onoho intelektuálního processu, o němž píšete. –

Myslím také na několik prací, které, – hodně nehotové ještě, – mně bloudí hlavou. Ale nemám klidu k tvorbě: V jedné, – zajímá-li Vás to, – je něco jako theodicea ženské otázky, – jinde přechod antiky v středověk, vlastně nucený přechod na moderní duši demonstrováný, určený její osudy. Zdá se mi vůbec, že mě teprve vzchází porozumění pro středověk, – pro část jeho umění, pro jeho předpoklady. – Myslím, že jsme se jednou shodli, že nutno uznávat dualismus, – a já teď čím dále tím více připouštím větší diferenciaci principů. Nelze jeden substituovat za druhý. Snad to budu moci někdy formulovat přesněji.

Co dělá Vaše studie o Březinovi? – Jaké jsou Vaše plány pro prázdniny? – Po neděli budu zase v Her., tam, prosím, adressujte svůj dopis. Alespoň týden se tam ještě zdržím, – kam pak, vědí bozi, jsem úplně passivní. Má to psychicky veliký vliv, – považte psychologie člověk, který nechce! To platí ovšem jen pro tyto prázdniny – Na Váš list se moc, moc těším!!

Anna Fischerová

Návrat

[Ženský obzor 3, 1902, č. 6, srpen, s. 87–88 podepsáno Anna Fišerová] * [Denisa Kochová](#)

Vracíš se mi zase, o Duše, má Duše? Přicházíš ke mně zpět, Ty tichá, zadumána? Z dále jdeš, které jsou modré tou zamženě, teskně usměvavou modří jako pohoří po deštích červnových. Tvé závoje jsou stkány z teplého mlčícího zamodralého výdechu lesů, – a dech Tvůj vane vzduchem jako doznívající píseň. Duše, má Duše! Kde snila jsi, kde bloudila jsi? Na svahu hor a v lesích hlubokých, které jsou nekonečné, nekonečné, – k pláči nekonečné. Jak teskno mně bylo po lesích, které jsou tmavé, bezdné, a tajemné jako moře! Tam tušila jsem Tě, má Duše! A teď, teď se mi vracíš, Tichá, znavená, záhadná. V tvé modré závoje splývají flory šedé jako zapomnění. Ale Ty se mi vracíš zase! Usedáš vedle mne a měkké záhyby Tvého vonného roucha se rozlévají po mém smutečném šatě. Vždyť jsem Tebe dávno již jako mrtvou oplakala. A Tvá průhledná ruka klade kytici purpurových růží v můj klín. Odkud je přinášíš? Co znamená ten dar? – – – Ty mlčíš? Oh, obejmi mne, má Duše, prolni ve mne zas. Buď navždy mou, Ty vonná, mlčící, záhadná, buď Ty mou Vůlí, mým Životem, mým Osudem – – –

Anna Fischerová → Marten, Heringsdorf, 2. 8. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten
* [Babeta Jílková](#)

V Heringsdorfu 2. VIII. 1902

Drahý příteli,

navazuji přímo na Vaše věty o individualitě, které zdají se mi odkazovat řešení tohoto problemu v souvislost úvahy o duchu doby. Tak alespoň si vykládám onen poukaz na jediný esenciální problem žití, – je to snad totéž co otázka po smyslu života? Individualismus, – je to jistě markantní heslo naší doby, – ale mně se dosud nepodařilo mu dát pro sebe nějakou pozitivní formulaci, ač zase jasně cítím, že kolektivismus v jakékoli formě je mi nesnesitelný. Všecko zařazování, – to je jako ujařmování dle nějakých všeplatných zplošených norem. Co je to ve mně, co se vzpírá, – nevím uniká to mně samé, bojíc se profanace analyso, – ale je to vytrvale v negaci. Ta je pochopitelná přece, v svém odporu proti masse, o níž možno variovat výrok Nietzscheův: Sie haben etwas worauf sie stolz sind, was sie auszeichnen vor den ziegenhirten, – das ist ihre Moral, ihre Philosophie.¹⁾ – Ne, skutečně je k smíchu, jak je massa pevná a hrda na to, nezeslabena pochybnostmi, a tím, rozumí se, schopnější činu, t. j. práce a denní chlebiček. A jak lehce vyslovuje své anathema nad vším, čemu nerozumí, – nad vším,

co nemá aplausu všeobecného, – co je nehotové, tmavé, tázavé, zmáhané bolestmi, **genese** a co při svém utrpení přece má ještě úsměch pro její modlu. Ach, nemyslete, že tím snad odmítám všech sociálních povinností, – a že by pro mne altruismus ve všech formách byl odmítnut. Ale jen nalézt svou **basi**! Znímám také ony stavy, o nichž píšete, – ale vymykám se jim vši energií. Doufám, že u Vás také jsou jen přechodnými. Jak pak by bylo možno porozumět Umění, když všechny **sympathetické** vztahy jsou přeříznuty?

Ach Umění! Stýská se mi zde po něm. Podléhám tou měrou duchu krajiny, která je plochá, bez hlubin, že se nedovedu pohroužit v tmou **suggescí** lektury. Tmu si zjednávat uměle někdy a oddávám se myšlenkám. Zabarvuji je náladami, jež z dojmů Severu ve mně utkvěly. Jsou to někdy details, docela sekundární, vůbec nekarakteristické, ale mně drahé. **Na př.** vzpomínám na jeden gobelin, provedený jako nejkrásnější malba. Je na něm zobrazen mladý bledý rytíř, přijíždějící k rozložitému kaštanu. Je za tím stromem zámek či klášter, domov či královský hrad, – nevím, – ale stesk podzimu volá z velikých dlanitých listů, jež úplně zežloutly. Je působivý a dojmavý kontrast tohoto hlasitého výkřiku v barvách s tichou konejšivou nuancí fialového sametového sedla a **distinguovanou** ocelovou šedí rytířova brnění. A ten výraz v jeho tváři, – je to reflexe, stesk či lítost nad něčím **na věky** ztraceným, je to pohled v hrob...?... Vzpomínám na to často – A moře – Teď již znám jeho nálady, – ale jen není-li v blízkosti člověka, – naslouchám jeho písni a je mi jako bych musila plakat nebo si zpívat nějakou sladkou prostou melodií, – ne moderní, – docela bez chromatických škál a lomených přechodů, – bez nuancí citu, ale zato s **intensitou** citu. **Tief wie die See,**²⁾ – takové hlubiny, v nichž něco vzlyká něhou a krvácí v temno záhad odvěkou bolestí. – Je to **imprese** snad neshleditelná, – ale vrací se mi...

Doufám, že jsem Vás neodvedla svým dopisem od věcí, z nichž Vás minule theoretický zájem vytrhl, a těším se na pokračování. Až do 7. t. m. asi mě Vaše odpověď může stihnout v H., pak odjíždím k matce. Adresa: Schreiberhau-Weissbachthal, bei H. Siebenaichler, Pruské Slezsko. Je to někde v Krkonoších.

S pozdravem
A. Fischerová.

1) Friedrich Nietzsche... • 2) Hluboké jako moře.

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Schreiberhau-Weissbachthal [též/dnes Szklarska Poręba], 12. 8. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Denisa Kochová

Schreiberhau-Weissbachthal 12. VIII. 1902

Milý příteli,

jsem nyní zase v docela jiném **okolí než** v kterém jsem trávila poslední týdny, – a taková změna ve vnějšku poruší vždy rovnováhu mých myšlenek, – totiž těch, které nejsou **efemerní**, nýbrž chtějí se uchovat, **pojít v system** a tvořit názor. Připadá **mně jako** bych je musila vždy teprve hledat, pod navrstveninami nových dojmů zase hledat sebe, to své receptivní „já“... Píši snad příliš málo o tom, co mimo sebe nalézám nového a zajímavého, – ale vedlo by to k deskripcím, snad únavným **minuciesností**, – nevím, nezkoušela jsem ještě svých schopností v tomto ohledu, – krajina ke mně však teprve začíná mluvit, když jsem ji nasýtila svým subjektivním životem.

Znáte **renaissanci** nálad? Prožívám ji nyní a je mi, jako by se tím způsobem ve mně odehrávalo opakování drahé části prožitých let. Zapadám někdy v takové přímo pohádkové nazírání lidí i věcí, v zapomínání vztahů, v bezstarostné teplé snění, – – – pak zase vše vystupuje tak anticky, jasně, plasticky, naivně, – epicky přímo... a jindy, vše přijímá **intensitu** vroucnost barev i tónů, tu zvláštní rozechvěnou citovost romantiky – Je snad až příliš **typické**, mé líčení, – ale divím se, odkud se **běře** ve mně tato celistvost a jednotnost, při vši analytičnosti...

Je vlastně tolik toho, co bych chtěla psát. Také já bych snad měla něco říci, co by ujasnilo předpoklady – – Ale čím začít? Otázka, pro mne tím obtížnější, že nevím, v čem je tma. Přece:

mé krise Vám nejsou cizí, – ač ovšem spolupůsobí u mne ještě jiné momenty, – znáte je, z dřívějších stadií. Rozumím Vaší snaze po individualismu, hrdém a krásném, – chápu a respektuji pevnost a důslednost Vašeho chtění. Září tak zvláštním, intensivním světlem. A nenávisť k ženě? Nezdá se Vám snad tak docela nemožným, řeknu-li, že jí rozumím, – a uznávám její oprávněnost, – ovšem, pokud zde mohu být objektivní. Neboť tak úplně se teď již odsoudit nemohu a nechci.

Ujasňuje se mi celá řada distinkcí, docela běžných jinak, – ale uvědomuji si je teprve nyní. Na př., – umění, život. Veliká část mých nepokojů měla právě příčinu v tom, že jsem nerozlišovala dost dobře obou sfer a zaměňovala, pletena jich souvislostí, jich zákony, – že jsem zkrátka dobře nevěděla, co to znamená: žítí... A že možno zařídit svůj život dle myšlenky, – zbožňovat Ideu, bojovat za ni, – že je plným životem: hledat Pravdu, hledat rozřešení záhad jichž je tolik, tolik, ... všecko to, čím se nyní spjím, – že bych skutečně někdy zvolala: Století, je radost v tobě žítí...

Nezdá se Vám naivním moje nadšení? Ale pomněte: nalézt v sobě takové prameny chtění, energie, takové možnosti bolestí a bojů, – nalézt to pod mechanicky nanesenými vrstvami cizích prvků v duši. A cítit tryskání těch zřidel, – palčivost neklidu, muka neuspokojení, – a stále, stále žízeň. A při tom ještě slyšet ten dřívější hlas zažehnaných a přemožených, vlastně vnucených názorů, kterýé myslí, že imponují, ironisují-li vznět a myšlenku – Jsem velice nespokojena, že tak jen dovedu formulovat to co se mně zjevuje jako v polosnu. Ale snad v tom vycítíte ten pravý ton. – A to, co jsem dnes ještě chtěla psát a k čemu jsem se již nedostala, snad nahradím příště, až zase přijde na mne řada v našem dialogu.

S pozdravem

A. Fischerová

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, 26. 8. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Michaela Kvasnicová

Milý příteli,

po návratu z delšího výletu byla jsem velmi mile uvítána Vaším listem. Zpráva o Vaší chorobě mě zarmoutila, – doufám však, že jste se zase zotavil, – pokud to v létě ve městě vůbec je možno, a že v přítomnosti Vás netrápí žádný takový zlý nepřítel.

Kdykoli Vám píší, nahrne se mně toho tolik, tolik do péra, že nevím, co vybrat z té směsi, již schází pořádací princip. Pravíte, že prožívám intelektuální krizi. Vlastně nevím ani, možno-li to zvat krisí. Je to zvláštní: o prázdninách nikdy nežiji svým pravým duševním životem, jsou to vlastně jen dozvuky toho, co tvořivá jindy jeho obsah. Snad to souvisí s tou změnou okolí, – s tím, že jsem mimo vše, co svými nárazy evokuje ve mně život. Je to tichý nevzrušený, skoro unavený dialog mých myšlenek, který se ozve chvílemi, – jeho předmětem jsou bolesti, – vlastně dřívější bolesti, – teď ztuhly v něco, co možno analysovat a zkoumat, k čemu necítíme již pražádného vztahu, k čemu jsme naprosto necitelní. Někdy se lekám své tvrdosti, – <je to hrozné, že vše tak rychle kamení.> A vzrušuje mě myšlenka: snad u jiných jsou tyto zkameněliny ještě tryskajícími prameny, – jsou motivy činů, – jsou zdroji života. – Snad jiní zbožňují kde já kritisuji, – a v jich duši sálá nadšení – – Oh rozum, vědomí, které se zmocňuje všeho v své vládychtivosti, – a který přece nemůže být náhradou tepla – –

Je to tragika rychlého vývoje, že není možno uchovat v paměti jeho kontinuitu? – A je to nutné, chceme-li v sobě vypěstit člověka zítřku? Je to zvláštní pocit, jít v krajinách, kde ještě před námi nebylo nikoho tvořit něco nového, na cestách, kde se musíme orientovat sami. Přestává analogie, která přece vede většinu, a byť neuvědoměně a nepřiznaně, také řídila vůli těch, kdo se osvobozují, – smím-li soudit dle sebe. Je v tom nutnost negace, vidím teď, – a negace přechází mnohdy v apathii, která je děsná intensitou uvědomování. Někdy mně zase připadá, že svou osobnost nemám činit měřítkem ničeho, že vše má svou cenu, svůj význam samo o sobě, pro jiné, – ale pro mne ne – – Ta hluchá šedá samota. Ale nechci se podávat těmto stavům. Protože znám chvíle, kdy se mi náhle zdá, jakoby se mně smysl mého života ukazoval v jiném světle, – kdy se mi docela zdá, že je to missie, kterou mám vyplnit. Nevěřím v nějaké vnuknutí s hůry, – ale snad je to hlas mého já, který propuká někdy přímo dithyrambicky. – Jsou to řídké chvíle, – ale mohu je sledovat až v své dětství... Doufám, že zpráva od Vás mě ještě dojde než opustím tento horský kout. Zůstanu zde ještě nějakou dobu.

Zdraví Vás

A. Fischerová

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Schreiberhau [těž/dnes Szklarska Poręba], 5. 9. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Marie Marešová

Schreiberhau 5. IX. 1902.

Drahý příteli,

Váš list mě zastihl ještě na letním bytě, který opustím nejspíše v pondělí. Bojím se skoro, až se mi podzim ukáže v své nepokrytosti, – ten přerod v přírodě ve mně vždy vyvolává náladu trapného smutku, různého nuancemi i intenzitou, – a bývá to někdy jako zoufalý vzdor proti něčemu, co musí být, touha, která musí zemřít a stesk, takový bezdný, bezdný stesk... Zde totiž nic neudává umírání létu, stromy jsou svěží, zelené, lípy v květu, – připadá mi, v ničem není vztahu k času, – nikde tempa rychlého postupu, nikde vlnění mocného života, které přece je dáno silným vzestupem a jemu úměrným klesáním...

Musím se vrátit k některým bodům dřívějších dopisů.

Především k otázce onoho citového vztahu k analysovanému. Tu bolest vytrhávání, o níž píšete, znám, až příliš dobře, – se všemi symptomy ochromení a ztrnulosti, jimiž pak je zasažena celá bytost, – neschopná skoro činnosti po dobu takové krise. Bývám jako omráčena, a zdává se mi, že život vůbec přestává existovati, – chtěla bych vykřiknout na ty, kdož jednájí a tvoří na základě daného: „Ustaňte! Což nevidíte, že všechno je lež a klam? Když možno je umrtvit některý z vašich vitalních zájmů, něco, co máte za svaté nedotknutelné...“ Něco jako „vanitas vanitatum vanitas“, – se mně pak vtírá na rty, – proti mé vůli, – něco ve mně boří, dusí, ubíjí, – jsem pasivní vůči těm silám, rozpoutaným suggestcemi a nárazy vnějšku. – Intellekt přichází až po bouři, reviduje, rovná, co zbylo, – ale není řídicím principem. A vůbec pak si tratí i vzpomínku na to předchozí utrpení, – jen skleslost, a podrážděnost a chorobná citlivost nasvědčují, že byl boj v hlubinách bytosti. Intelektuální krise, v tom smysle, jak Vy je znáte, jsou u mne vlastně novějšího data, – a – myslím, – teď i nadále pro mne dominující. Souvisí to snad s větší differenciací mého myšlení i cítění, již jsem v poslední době u sebe konstatovala.

A pak ještě k tragice rychlého vývoje. Rozumím tím také tu otázku: zda při své evoluci, v přítomném právě stadiu, si zachováme pochopení a sympathy pro ty, kteří jdou za námi, pro mladší ještě, – kteří snad žijí naše minulá stadia. – Vlastně pro mne má tato otázka částečně i „historický“ význam, – totiž historický v tom smysle, že kladné její zodpovědění (ovšem, jen z mé strany, bez předchozích diskusí, bez poctivé nestranné kritiky) bylo základem mého plánu být učitelkou, – a na tomto základě jsem budovala všechny představy o svém působení v tomto povolání. Ale, – teď vidím; Nechtěla jsem si dříve přiznati práva k nerušenému rozvoji osobnosti, – suggerovala jsem si zálibu k povolání, – abych jaksi poukazem na někdejší socialní působení ospravedlnila přítomnost. Ale nyní mně není již potřebí takových poukazů, – má vůle je osvobozena z pout mých dřívějších názorů. Individualní je mi prius. – Trvalo to velmi, velmi dlouho než jsem si to přiznala, – nerozuměla jsem prostě sama sobě a vyvozovala jsem konsekvence z praemiss, které mně byly nesourodé.

Těším se na pokračování naší korespondence po mém návratu do Prahy. – Adressu přece nutno udati? Tábořská tř. č. 43.

Zdraví Vás

A. Fischerová.

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 18. 9. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Elizabeth Wagebaertová

V Praze 18. 9. 1902

Drahý příteli,

– tedy přece, – uhodl jste, kdo se skrývá za oním snad poněkud erotickým pseudonymem. Těším se z toho, – a těší mne ta slova, jež věnujete mým pracem.¹⁾ Ano, – a základní myšlenka

je ta, kterou citujete. Napadá mne teprve dodatečně, že **charakterisuje** skutečně obě **prosy**, – nebyla jsem si toho vědoma při tvorbě, ale ona řídila celý postup, sama o sobě, nepodrobená mé kontrole, – kolem ní se ovíjí předivo mých snů.

Přání, které vyslovujete, jsem tušila. Totiž, v tom smyslu, že jsem uvažovala o možnosti, ba přímo nutnosti vzniku této otázky. Neboť je zde velmi mnoho nerozřešeno. **V celku**, myslím, nejsou ty **problemy** u moderní ženy svým předmětem různé, **za to** však vztahy, komplikacemi, – a pak se jim snad nedostává oné ostré ideové vypracovanosti. Jsou to právě **reflexy** sporů a **krisí** moderní duše, jak je **representuje** muž. Připadají si někdy jako stíny ty myšlenky, – jako stíny něčeho, co existuje v plnosti života, v schopnosti boje a vývoje jinde, mimo ně, snad mimo meze dokonalosti, k níž ony mohou vypsati, – a po níž se jim přece tolik stýská.

Bylo by jistě **zajímavé** na čase, aby také žena podala **synthesu** projevů duševního přerodu. Myslím však, že by se musila omeziti na líčení ženské psychy, – právě proto, že v ní bouře doby zní slaběji, v **rythmech** volnějších. Neznám snad pokusu, kde by ženou bylo správně zachyceno věření v duši muže. Neumí si to představit, prostě. – Nedovedu se vyjádřit o tom tak jasně, jak bych chtěla, – tuším to **prostě** pouze a bylo by jistě třeba mnoho výhrad a bližších určení ještě. – Ovšem, a zrada na „ženské otázce“, prohřešení proti povinnostem solidarity je jistě takové přiznání! Ale v tom ohledu jsem snad úplně „nemoderní“, – tj. uznávám příliš meze své moci. A mé touhy příliš jsou vypjaty po dokonalém.

Zaměš~~kn~~**ává** mne někdy přemýšlení o tom: Jaké by mohly být variace velikých mužských duchů, těch principů, které tito vyjadřují, – u žen –? **Na př.** – ženský Faust. – Nemyslíte, pro Boha, drahý příteli, že to má být nevkusná protivná kopie, – ne, ne, – ale modifikace, jisté přehodnocení principu při tomto převedení.

Chci se teď dát do několika prací, jež jsem již častěji odložila, – a jež přece se vrací. Doufám alespoň, že se z nich utvoří uzavřené celky, – snad menší, – a že nemusí tento nasbíraný **material** čekat ještě dlouho na uzavření a sepjetí ve formu větší; – na to teď si ještě netroufám. – U jednoho z **thematu** si nejsem rozhodnuta, mám-li je **spracovat** ve formě **denníku**, – snad by to mělo psychologicky zvláštní pravdivost, ale bojím se, že by tím trpěla umělecká kvalita, že bych se právě musila zřici požitku vlastního tvoření z dané látky. Dovolíte-li, vrátím se k Vám ještě s touto otázkou, – až vymezím rozsah i obsah zamýšlené práce.

Přeji Vám ještě zotavení pro konec prázdnin. Doufám, že není ještě skončena naše **konversace** „par distance“, – říjen je dosud v dáli.

Zdraví Vás

A. Fischerová.

1) **třeba pátrat – možnost**: Vilma Černychová (viz prózu Společnou bolestí..., v sousedství Annina textu Pohádka)...

Anna Fischerová → Miloš Marten, Praha, 25. 9. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten
* **Kateřina Zajíčková**

V Praze 25. IX. 1902

Milý příteli,

nevím, byl-li míněn Váš poslední list již jako **finale** naší korespondence, – konec by opravňoval takový závěr. A nevidíte v tom, že **přes to** píši, doklad vlastnosti, – nevím, zda spíše ženské či dětské, – té snahy mít „poslední slovo“? Neupadám, doufám, v toto podezření ve Vašich očích.

Snad jsem se nevyjádřila dost přesně v posledním svém listě, mluvíc o **problemu** ženského Fausta. Nemyslila jsem tím umělecké dílo, – alespoň pro tu dobu ne, – nýbrž vůbec existuje-li nějaká modifikace toho principu u ženy. – Ovšem, bylo by nutno podat hodně bližších určení, – již snad z toho důvodu, že ~~pro~~ moderní duše má jiné nepokoje, jiné snahy, – vůbec podmínky psychické jsou **různé, než** např. u Goethe, – (na jehož pojetí zde hlavně myslím), ač ~~snad~~ přece tento v mnohém je přímým předchůdcem. – Je to hrozný labyrint, v němž se často potulují mé myšlenky, – nevidíce možnosti vyprostit se a **na konec** jim jen bývá divno, jak

a proč se sem dostaly. – A přitom cítím, že jsou nutny ty jejich dialogy, někdy ovšem hodně konfusní, netrpělivé, – tak obyčejně neskončené a velmi často přecházející v křik a hádku, protože seš6 zúčastňují také živly, pro tu chvíli vyloučené, – a jež porušují izolaci oněch otázkami, poznámkami, ironií etc.

Tak resignovaně a smutně zní to místo, kde píšete o svém osudu pozorovatele a cizince ve světě. Což skutečně se Vám tak jeví Váš los? – A pak, smím se ptát, co znamená „tato oblast světa“? Myslíte tím Čechy, prostředí, či vůbec pozemský život? – Věříte, že mívám okamžiky, kdy si říkám, že je nemožno, aby existence toho intenzivního vědomí ve mně byla omezena na trvání organismu? Neumím si to představit: nebýti, – ani v minulosti ani v budoucnu. –

Jsem vlastně velmi neklidna v poslední době, – vysvítá mně, že umění má silně antisociální rys. Je v tom vždy něco tajemného, – samotu žádajícího, – a tím dráždícího, jak pozoruji nyní (až na případy, kde možno vykázat se *sensací*, *consensu omnium*, nebo materiálním úspěchem). Zneklidňuje mě ~~to~~ tento fakt, s nímž nutno mi počítat. A má schopnost pracovat trpí tím *napjetím*, v němž jsem udržována. – Píši snad nejasně, – vím to, – vysvětlím Vám věc raději ústně, – je dost komplikovaná, a nevím vlastně, čím začít.

¶ Tedy na brzké shledání!. Těším se na to sdělení, jež slibuje hlavně Váš poslední dopis.

Zdraví Vás A. Fischerová

Prometheus

[Ženský obzor 3, 1902, č. 8, říjen, s. 134–135; podepsáno Anna Fischerová] * Marie Marešová

Bylo to v dalekém cizím městě.

V širokých ulicích vlnila se tma, měkká a přilnavá, provlažená krůpějemi spadšího deště a jich dechem. Vítr jí zmítal, – a mně při jeho hučení vybavovaly se představy dlouhých šedivých závojů, jež odkudsi v černo se provlékají; se záhadným svitem, plazivě, melancholicky. Měly tak zvláštní živořící světlo.

Ztratila jsem náhle vědomí souvislosti s realitou. Jakýs nový svět se utvořil kolem mne, svět, v němž sny Umění byly skutečností. Z duše se vytratilo vše, co spoutáno s všedností ji snižovalo a zastavovalo její vzlet chladným úsměchem. To nebyla již ulice města, mezi činžovními a obchodními domy, – ulice, v níž křičí firmy – Ne, – v nekonečno táhnoucí cestu jsem tušila před sebou, – neomezenou, širokou, plnou vonné vlhých tmy. A vítr mluvil v ní, – slyšela jsem slova, rozuměla výkřikům, jež přinášel. „Prometheus, Prometheus“, to znělo v můj sluch. A vzdech, který prostorem chvěje se po celé věky, – ten jsem postřehla. – Zachvátilo mě *to*, divokou nezdolnou mocí. Před sebou jsem zřela strmé krásy skalín. Výš jsem musila, výš, po úzkých příkrých stezkách, – hlas větru stával se tam ostrým, nelitostným, – a pak zas v něm plakala jakás nadsvětská bolest. Jako nože se zarážely ty stony v mé srdce. – A přec jsem musila k výši. Až zřela jsem před sebou matné záhadné světlo, chvějící se kol útesů, – a závojem mlhy jsem rozeznávala něco jako obrysy *titan*ské postavy. Stanula jsem. Vše kolem bylo cizí, mocné, hrozné. Nepřátelské ty temné rozšklebené propasti kolem, – a jako zkamenělé hrozby mně připadaly ty vytýčené skaliny kolem. A otázku jsem všem *čtla*, otázku vážnou neodbytnou, ponurou. Ale ve mně se stavil dech, všechno myšlení *ztrnulo*. Tíha nadlidské bolesti svezla se na mne. Té bolesti, jíž dýchalo vše v těchto výších, v těchto samotách, v něž ještě nezbloudila žena. Proto bylo vše mně tak cizí, tak nepřátelské. *Jakoby* volala kletbu, kletbu ženě. Staletí, věky šly. –

Však ona trvala v nížinách země. A mimo ni, mimo sféru jejího života, mimo dosah jejích tuh žije to Veliké, Svaté, jí Nepoznané, které zdálo se mi, že se zjevuje tu. Ta veliká posvěcená bolest Myšlenky, ta Láska, jež obepíná vše v prostoru i času. A Myšlenky sestupují k zemi *s* nebeské své vlasti, – odcházejí zase, – a odcházejí ti, v nichž byly životem, ti, kdož byli inkarnací vědomí své doby, a zmirají v svém utrpení kynouce těm, kdož přijít mají, podávající jim ruku v lásce, jež objímá věčnost.

A mimo ně, mimo to, co je v nich božského, jde život ženy, sevřený v kruhu. Království Ducha, zjevuje se světům v její podobě...? – –

Oh, ty děsivé propasti kolem! Ty zkamenělé vzdechy! Cos hrozného tíživého padalo na mne. A lítost staletí lkala v mém nitru...

A zmizelo všechno.

Skutečnost se vrátila. Smích a slova chodců se stápěly v tmách. Pro mne však bylo vše mrtvé, ač tak zřejmě to chtělo dokázat svou existenci. – Ach ano, jít za fantomem myšlenky. – A za rána ulice budou tak světlé, – a život, – tak superiorní, nutivý, posměvačný...

Skizza

[Ženský obzor 3, 1902, č. 8, říjen, s. 134; podepsáno Anna Fischerová] * Michaela Kvasnicová

Pustý prázdný pokoj, studený, mrazivý, bez nábytku, bez ozdob. Okna jsou otevřena, – vítr jimi fíčí dovnitř a ustavičně jimi pohybuje, chvějí se pod jeho údery, stejně rychle, jednotvárně, – sem tam, sem tam – jen chvílemi jako v zimničním drkotu. A venku vítr ohýbá kmeny i větvemi, jichž kůra je vlhká od dešťů, černá a slizská, – zavívá na nich zvadlými listy, – klátí dlouhými pruty křoví, na nichž lpí někde ještě listí, jako zem a bláto hnědé. Zatřese jimi jako v triumfu, jakoby chtěl je zlomit v návalu krutosti k přemoženým. A pak je pouští zase; – Zubožený prut se vrací v svou polohu, uštváný, – v úzkosti jen se strany na stranu se ještě kloně, – nemůže se uklidnit jakoby tušil údery jež přijdou...

V pokoji, blíže oken, kupí se rozházená změť, – suché roští, roztrhané závoje, zvadlé květy, – vše tak smíšené, neutěšené, nesmyslné, bezúčelné. Kdo to přinesl, – a proč, – kdy? – Beztvará změť, – zapomenutá. A proč tam klečí ta žena, – bledá a vyděšená, – ruce svisly podle těla, hlavu točíc poněkud k oknům? Její obličej jako ztrnulý v jediné myšlence, – která vlastně již umřela a zůstavila v duši jen pocit, že tu byla – jen šero nálady. A byla as původně mocná a silná, ta myšlenka, – tak silná, že utlumila vše ostatní, – ale smutná, hrozivě smutná. Hledala výraz a přes rty se vydrala jako výkřik, hned však udušený, protože zněl tak divě, zoufale, – protože byl až zvířecky krutý a děsivý. Jeho echo doznívá v duši, – zaniká kdes v hlubinách, kde se vše zbořilo. A mdloba umírání toho zvuku zastírá celou bytost, zapomenutou, zapomínající na všechno kolem, na všechno v sobě, – na sebe samu... Všecko se ztrácí... Šílenství číhá. – A ta zahrada i dům s řinčícími okny jsou daleko, daleko, od světa, od lidí. – A daleko od všeho je již ta žena, se ztrnulým zrakem, a s mrtvým smutkem. Bez hlesu klesá na zvadlé květy. A vítr se prudce směje, v šíleném divokém triumfu.

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 29. 10. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Mt, špatně čitelné, znovu jsem objednal...

Pohádka

[Ženský obzor 3, 1902, č. 9, listopad, s. 147–148; podepsáno Anna Fischerová] * Elizabeth Vagebaertová + Kateřina Zajíčková

Pohádka byla v životě princezny, pohádka, mysterium, div, – a v tom zhustil se obsah všech jejích chvil, jež zůstaly prázdné a šílené vzpomínkou vrchole vlny.

Neboť nebylo souzeno, aby její bytí se stalo sálajícím věčným ohniskem zlatých paprsků, žhavým sluncem.

Sblížit se měly paprsky, oklamat předtuchou ohňů, – sblížit a zhasnout v tmách.

Souzeno bylo, aby v okamžiku zřela otevřenu říš Divů, Nových Tvarů a odhalených Tajemství, – aby celý její život před tím nebyl než čekáním, – a potom šílenství vzpomínkami na zřené světlo. – – – A neměla vejít.

Přes její rty nevycházelo slovo. Jako bledý přízrak se vlekla dlouhým sledem komnat, spících v stylové nádheře. Bez hlesu vklouzla, tiše, sklánějíc se, jako by se bála rušit. Jít, bez konce jít, to bylo jediné přání. K smrti se unavit...

Zastavovala se před obrazem krásné dívky.

To byla ona. Zde zřela nejvyšší potenci všech sil a možností, jež dřímaly v ní, vyjádřeny v své plnosti a sladěny v syntési úchvatné krásy. Zde promluvila její bytost tím, co v ní bylo božského, zář posvátnosti vlastního já, probuzeného láskou. Probudil ji v ní umělec, jenž maloval tento obraz. Lásku k němu v její zjev vlila tu harmonii, kterou měla postava jeho snů. Ve skutečnosti stvořil ji, dcera královská byla hmotou, již vdechl duši. To bylo její Vyvolení a Posvěcení. Pak v rovině plátna zachytil rysy provanuté božství, svůj výtvar.

Jeho dílo bylo skončeno. Krása uchována příštím věkům. Odešel – – –

A její dílo?

Bylo skončeno. Vrchol dosažen, obsah života vyčerpán, tou chvílí, kdy v ní promluvila duše, již pocítila, že je. Ale nyní z ní byla vylomena. Byla mimo ni. Zdálo se jí, že zřela před sebou smysl života svého: jeho Dílo. Oh, – smysl jejího bytí byl mimo ni, vyňat z ní, zaklet v nehybný, nesmrtelný tvar. V křeči, v závratí chtěla něco zachytit, zachránit, potácela se jen v úzkosti, která trhala, dvojila její bytost.

Ale směla žalovat?

Dálky, v nichž zmizel, v modravé závoje halily jeho zjev Tvůrce a daleká zářivá světla obetkávala jej nádherami tančících a zpívajících paprsků. „Bůh dal, Bůh vzal, budiž jméno jeho pochváleno,“ šeptala v oddanosti, která byla blasfemií.

Modlila se před obrazem, v němž bylo vtěleno její božství. Sešílela pohledem naň.

A bylo zlomeno všecko, zlomeno, – zlomeno – – –

*

S němou modlitbou díků, se zoufalou radostí ve vyprahlém nitru vítala konec každého dne. Neboť zdálo se jí, že žitím svým proráží mlhy věčného ticha, jež bylo před ní a bude po ní. Nutí tak clony, aby se rozestoupily, ale nenese světla v prostory vznikající mezi nimi. A v ní přece jasné bylo vědomí, že život smí jen, je-li sluncem. Jen světlo má právo rušit mlčení. Závoje mlhy zas úzce k sobě přilehly za ní, neboť nebyla dala obsahu vzniklému prázdnu. Šla bojácně, choulíc se úzkostí před tajemnými hlasy šerého ticha.

Což měla hřích?

A konečně přišla k místu, které bylo posledním zastavením únavné pouti. Vydechla naposled, – ale to nebyl výdech ulevění těch, kteří za utrpení pozemské čekají odměny v nebeském království. Neboť to nebylo pro spásu věčnou, pro kterou padl v oběť její mladý život.

To nebylo pro vlastní blaho posmrtné, že se stala mučednicí. Neboť její martyrium bylo martyrium země, kterou milovala a na níž přece nesměla žítí.

Tak bylo souzeno.

Neboť jejím určením bylo: dát vzniknout velikému, připravovat, byť nevědomě, za cenu blaha na zemi, za cenu blaha po mrti, připravovat zjevení krásy.

Nežila v smyslu hmoty a nežila v smyslu nebes. Byla prokleta. A nedocházela věčného pokoje. Za noci modrých, snivou a tajemnou, sladkou, hlubokou nuancí oblohy nad zvlněným temnem, za modrých nocí, kdy hvězdy a měsíc zpívaly paprsky svými, v nichž se lámal třpyt polibků, – daleko, daleko od nížin země. –

Za modrých nocí bloudila komnatami hradu, jež spaly v stylové nádheře. A modlila se před obrazem, v němž byla zakletá její Duše – Nemohla vejít v říši věčna. Věčno mělo sestoupit s nebes a zazářit z bytostí. Tak tomu chtěl Tvůrce Nového Bytí.

Přijde pak hodina vykoupení pro ni?

Neboť byla z mučednic Nové Víry a Nového Života.

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 10. 12. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Mt

Drahý přáteli, těšila jsem se, že Vás přece ještě uvidím, než odjedete, – ale zdá se mi, že ta naděje mě úplně zklame. Nestal jste se přece recidivním? To pomýšlení je také nejspíše jen jedna z představ, jež mě přicházejí strašit o prázdnu a nejistotě. Snad naleznete v Brně psaní, které jsem Vám tam poslala minulý týden, než jsem znala Vaši adresu. – A mám strach, že zakrátko zase nebudu vědět, kde Vás hledat. Je to taková smutná předtucha.

Ještě otázku, – není-li snad indiskrétní: Rozešel jste se skutečně s M[oderní]. R[evuí].? Definitivně či jen pro toto číslo? – Tak hrozně cizí mi připadá poslední číslo sešit. Jako by to byl jiný časopis, docela jiný.

Příjemné prázdniny, trochu odpočinku a osvěžení Vám přeje

A. Fischerová

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 16. 12. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Sabina Ali

Milý příteli,

velice Vám děkuji za projev zájmu pro mou práci. Zdá se mi, tím teprve že nabývá významu, dostává **reliefnost** a životnost, – hledím na ni docela jinak. A ve mně se budí chuť a láska k tvorbě, která někdy ochabuje pod přílišným tlakem okolností, – a bez níž přeci není možno, aby vzniklo dílo, byť **sebe menší**.

Zasílám Vám tedy, hned **po prvé**, některé ukázky, o nichž mám silné pochybnosti. Tkví hlavně v tom: Nevyniká-li zde příliš snaha **kondensovat** v jednu výjevu mnohé prvky, které v tomto těsnem **sepjetí** **trpí** samy a zároveň poškozují celek, – vystupující příliš, nesladěny ve výsledný **ton**. Snad vše to **by** mělo zůstat **materiálem** a obrousit své hrany v mocnějším proudu...

Ještě něco: Datovala jsem některé **piecy**, zdá se mi. Také ta otázka se mně namanuje: Má se takové časové udání odnášet k době, kdy obsah byl „aktuální,“ – kdy názor se udal, – či k době zpracování; – mezi oběma **body** leží mezera měsíce, někdy více než roku.

Nejsou to také přiložené věci, jež jsou nebo byly v ohnisku pozornosti v posledním čase. Myslím na skladby poněkud obsáhlejší, – povídky, **novelly?** – Nevím, je to hrozně těžké zařadit je do nějaké kategorie, i při největší toleranci.

Ale teď vím, co to je: žít dvojím životem Mít **svoji** říši, oživenou **reflexy bytostí**, – říši, která má své slunce, svůj čas. Je to jako Sen a mohu říci, že v něm se koncentruje má **vitalní** síla. Jako sen, –, se všemi symptomy spánku, – takové **beztěži**stnost, roztěkanost, soustředěnost na fantomy, – ale to vleklé **žilobití** skutečnosti ve mně i mimo mne, – trpím tím a výslednicí je skutečná **indisposice**.

Bylo by snad dost zajímavě, shrnovat zkušenosti v této oblasti, pozorovat, jak zvolna nás přibližuje onomu typu snů, romantiků, podivínů, – nejsem **precisní** v své terminologii, že? Ale je to zvláštní prožívat v sobě vývoj člověka „z jiného světa“. Sklon k tomu u mne byl, – ale **ne tak mocný a přiznaný**. Prozatím moje výtvořiny nemají ještě tento ráz, – ba ony větší skladby budou až hrozně nespirtuální, bojím se.

Nechci tím říci, že by realita pro mne ztratila půvabu nebo lidé pozbyli zájmu. Má pro mne obé nové odkryté prameny prožitků, a myslím, není situace, v níž by nějaký zajímavý rys se nedal zachytit. Měla jsem také svou éru, kdy jsem dovedla být rozhodná v svých **sympathiích** a **antipathiích**, – snad jsem byla tehdy aktivnější, – teď... umělečtější.

Nebo měla jsem **normy**, jež se ztratily. Či prostě nějaký přebytek **energie**, který se různě vyvíjí? Snad byl můj vztah k lidem přímější, uváděla jsem je snad ve vztah k tomu, co ve mně se tvořilo, myslila jsem, každý má právo, **vysslovit** v tom své mínění a pro mne musí být zavazujícím takový projev. Teď prostě v tom zřím rušivý moment. (**Ovšem**, myslím zde „**valnou většinu**, která má vždy pravdu.“)

Ještě prosbu, milý příteli. Nevím, jak **ji** přijmete, bojím se, že **jí** ne[xxx] v světle, které na ni vrhá celá řada okolností, z nichž každá jednotlivá vymáhá výklad a osvětlení. Byla by o tom celá kniha. Tedy, po tomto úvodě, jenž **Vám ovšem** nic neřekl: Mohl byste **addressovat** svou odpověď na mne, – přece smím ji čekat? – místo do Táb. ul. do Klementina? – Ne že bych snad tím zamýšlela utajení naší **korrespondence**, ale je to taktika, k níž pro nejbližší čas mě nutí **vážné** důvody, egoistické stejně jako altruistické. Snad budu mít někdy příležitost věc podrobně osvětlit, – až se mi ujasní má situace vzhledem k okolí, – **momentáně** nejistá a komplikovaná, kritická. – Odpustíte?

Těším se velice na Váš list. Jako na zvěst z krásnějšího světa. S přátelským pozdravem

A. Fischerová.

A Vaše zdraví?

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 28. 12. 1902, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Kristýna Dvořáčková

V Praze 28. XII. 1902

Milý příteli,

kdyby to nebylo příliš nemoderní, dala bych svému dopisu motto, větu, která je také mottem mého myšlení, – totiž tu poznámku Vašeho posledního listu, že Vás samota začíná rozleptávat. Je jen tak spěšně nadhozena, ale tají se za ní tolik smutného a ponurého. Nedivím se tomu, – že *isolace* se mstí, poznávala jsem to při každém pokusu odtrhnout se, na sobě, připadalo mně, že jsem zbloudila na osamělých cestách a nikdo že mně nemůže naznačit pravý směr. Nebyla jsem v tom nikdy tak konsekventní, samota a systematicky prováděné osamocování, v němž vidíte klíč k individualismu, nebylo mi nikdy čímsi účelným, promyšleným jako Vám. Ale mstilo se to. Tím úsilněji jsem pak hleděla splynout s čímsi mimo sebe, s celkem, od něhož jsem se odloučila. Ale teď se mi zdá, že ta samota již není dobrovolná, snad následkem *differentiace*, následkem utrpení, většinou neznámých nebo neuznávaných, – je to exilium. *Das tiefe Leiden macht vornehm, es trennt,*¹⁾ – ale tušila jsem vždy, že v samotě není přán plný rozvoj schopnostem. Připadám si jako mimo život.

Bolest, kterou Vám *isolace* působí nyní nebo pociťování její vlivu, není to vlastně jakási *renaissance* nálady, – *té*, kterou jste vylíčil již ve svém románě?²⁾ Je to snad takový stav, jehož není možné se zbaviti, vlijete-li jej do formy slova – A mučí, ničí, oh [xxx] to. A *remedium*...? Zdá se mi teď, že teprve chápů, co je *décadence*, – teď že ji prožívám. Nemá mnoho společného s romantikou, vlastně, nevyplývá z ní? – *dána* jsouc určitými nervovými *disposicemi* právě jako ona? Jako by ten přechod se byl ve mně udál, působením vlivů, jež jen částečně jsou mi známy. Ale pociťuji něco, co jsem neznala a v té *permanenci* a *intensitě*, – úzkost před skutečností – Chtěla bych se obklopit uměním, hovořit s knihami, ale i u těch mně vadí jejich materiálnost, – žít v nějakém uměle sestrojovaném ovzduší, při zpuštěných žaluziích, v přidusených osvětleních, v soumracích, bolí mne představit si plně syté barvy. Sen, sen, ne skutečnost, ale když přece *procitnout*. A to je hrozné...

Při tom poznávám něco, co mi ujasňuje *passáž* v rozhovoru *Agona* a Kláry,²⁾ – o moderním krajinářství. Předměty pro mne nabývají jinou tvářnost, jako bych vnímala jich vnitřní strukturu. O, jak je pravdivé *πάντων μέτρον ὁ ἄνθρωπος*...^{x)} Když tak se mění *sensorické* schopnosti, neznámá to také *inauguraci* nové *ideelní ery*, jejíž první počátky prožíváme?

Bolí mne, že tak nic o Vás teď nevím. To není výčitka, ne, mne to bolí a zneklidňuje. Lékám se někdy, že jste snad zase nemocen, nebo příliš trápen *nervosou*. Ale doufám, to není pravda. – Abych se utěšila, začnu si povídat legendu nebo pohádku o Vaší práci –, je to tak krásné, myslit na ni, která je zdrojem Vašeho citového života nyní, Vaší bolesti a radosti, to pomyšlení je pro mne ukolébavkou. Někdy se mi zdá, že je nemožné, aby můj dopis k Vám našel cestu, že jsou *strhány* nitě, *nikde* že neposlouchá, co pravím, oh jsem tak pověřivá. Teď Vás asi dlouho nevidím, naše poslední setkání, – nebylo to rozloučení na velmi dlouhou dobu? Mám pramen nejsilnější radosti ve vědomí, že letí čas. Jako bych s vítězným gestem stoupala na každý den, z té dlouhé pusté řady, v níž není světla. Ať jde, ať mine – – Není to skoro středověké? –

Bylo snad v mém listě něco, co zhušťuje zeď? Snad zmínka o těch domácích poměrech? Myslíla jsem tehdy, že odejdu, snad hned, a teď se mi zdá nemožným, aby Váš list mne našel onou cestou. Pověra nebo *faktum*? A vůbec nesmím žádný čekat?... S pozdravem

A. Fischerová

1) Friedrich Nietzsche... • X) Člověk mírou všeho (údajný Protagorův výrok).

1903

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 8. 1. 1903, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Gabriela Chomyková

V Praze 8. I. 1903

Drahý příteli,

musím se jeviti anarchistkou *korrespondence*, vždyť porušuji všechny zákony dialogu, nevyčkávám odpovědi... vím... ale...

Nedá mně pokoje ta charakteristika mého naturelu. Vlastně jsem nad ní dost smutna, – mám z těch slov asi dojem, jako byste pravil: Naše cesty se rozcházejí. A to mne bolí, oživuje tu

jednu velmi velmi truchlivou vzpomínku z letního semestru. – Či jsem nevystihla správně nálady a intence Vaší – ? –

Život, – snění, – vlastně vnějšek a nitro, – z interference vln těchto obou ústředí vzniká mi teprve život, – a za tím a nad tím teprve umění. Cítím, že to neodpovídá, nemůže odpovídat Vaším představám o umění snu, krásné fikce, – ale myslím, že zde tkví také jeden z rozdílů tvorby muže a ženy, – souhlasím tu úplně s Marholmovou. Nechci upírati ženám sny, – ale ty jsou něco tak podstatně různého od rozesnění tvůrčího **genia** muže –

Byla by má **sympathie** k produkci Severu založena tedy na skutečné spřízněnosti? Uvědomovala jsem **si jí** vždy životnost **problemů**, které **tahly** mou duši v stínech a reflexech – Jsem ráda, že jsem nečtla Hamsunova Novou zemi dříve, – byla by to bývala ~~pr~~ jistě veliká revoluce ve mně, – kámen položený na cestu mého rozvoje v individuuum s uměleckými sklony, – odkaz k práci pro všechny, pro **massu** či snad nechápu dobře autora? Ale zdá se mi to tak. – Teď jsem však již příliš upevněna, v sobě zakořeněna, – a pak: nedívám se na umění ze stanoviska utilitaristy a altruisty, – ani ne **evolučního** altruisty (může se to říci?)

Můj poměr k realitě je dost komplikovaný. Cítím někdy takovou žhavou touhu žít, – je to tak neurčité svým obsahem, jen mám pocit, že bych chtěla život chopit za ruku, **nezpustit** se jí, pevně ji tisknout – A pak mně zas připadá, že sahám směrem zlomeného paprsku, – jako by mezi mnou a životem byla ještě nějaká vrstva, jež se mi tak manifestuje.

Dovolíte-li, ukáži Vám, až se zase setkáme v Praze, některé manuskripty; – děkuji Vám velmi za Vás zájem. Věřím, že je Vám cizí svět těch **piec**. Celkem, je mi také velmi vzdálen nyní.

Píši teď hodně, – ale nesoustavně, je to vlastně jediné stimulans, jež mám, – jediný prostředek, získat příjemné emoce, – jež mě rozechvívají i při vybavování. Je to vlastně opíjení se –

Díky Bohu, Vaše dopisy naleznou cestu i do Klementina! Teď se již nebojím –

Doufám, že se zotavíte **pobytem** doma. Přijměte dodatečně mou gratulaci k novému roku.

Těším se již velmi na Vaši odpověď. Či se dříve shledáme?

S přátelským pozdravem

Anna Fischerová.

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 12. 1. 1903, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Mt

Milý příteli,

nevím, měl-li Váš poslední list být zakončením korespondence pro tuto dobu, – snad, – píši přece, snad z instinktivního strachu před jakýmsi imaginárními nitmi, které se v mlčení spřádají v pavučiny. Nevím, – ale snad má v nedorozumění příčinu zdání, že mě neuspokojila Vaše kritika. Jsem Vám nesmírně vděčna za Vaši účast. –

Věřím, jakého soustředění vymáhá Vaše práce, napětí všech sil, absorpce celé bytosti. Stav podobný svým rozechvěním horečce, – ne, je to ještě více, – skoro spalování. Ale je to tak krásné, žít myšlenkou na dílo, v **její** znamení, – toť jako hvězda, která právě svítí nad naší drahou!

Těším se, že než se shledáme, bude Vaše zdraví zase upevněno, milý příteli. A snad toto zotavení bude trvalé. –

S upřímným pozdravem

Anna Fischerová.

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 14. 3. 1903, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Mt

Drahý příteli,

– smím Vás vlastně ještě tak zvat? Ale v umělém ovzduší naší korespondence snad [přece] – Hněváte se, či jsem ztratila všechn Váš zájem, – jevila jsem se as velmi pošetilou při našem posledním setkání. – Mám-li v tom vidět úpadek, nevím, – žila jsem prostě po celé měsíce v takovém znehodnocování skutečného, rozumového, logického, – byla ve mně přímo bázeň

myslit. – Minulo to, ale nevím, jak soudit o té fázi. – Konečně, – mluvím tak vágně, nechci Vás tím znarovat. –

Mám k Vám prosbu, – ráda, velmi ráda bych slyšela Vaše mínění v jedné věci, – snad dosti vážné, nedívám-li se na ni zvětšovacím sklem. Ale vzrůstá ve mně pochopení pro novou zodpovědnost, dříve jsem jí necítila, neuvědomovala jsem si jí.

Smím se těšit, že vyhovíte mé žádosti? Zbude Vám snad trochu času, než zase odjedete? Bojím se chaosu svých pochybností, – jedině Vaši radu mohu uznat za kompetentní. Ztrácím takto o samotě direktivu...

Sdělíte mne snad, mohu-li se s Vámi ještě setkat, – a kdy? – Budu Vám za to velmi vděčna.

S pozdravem

Anna Fischerová.

Anna Fischerová -> M. Marten, Praha, 5. 5. 1903, rkp., LA PNP, f. M. Marten
*** Babeta Jílková**

V Praze 5. V. 1903

Milý příteli,

píši pod bezprostředním dojmem Vašich slov, – slyšených a čtených.

Celé mé úsilí, chtění, touha se mi ujasňuje oním výrokiem sv. Bernarda: **Quaerit** anima verbum...¹⁾ Zdá se mi mnohdy, že je slovo **mysterium** a má zvláštní, skoro magickou moc, – tvůrčí i ničivou, posvěcující a znesvěcující, osvětlující i zkalující. Je mnohé v nás, nač teprve termíny budoucnosti vrhnou zářivé světlo, – to **pravé** světlo. To řekne bezprostředně cit, nesdělitelný, ale nevývratný, že zříme to, co dříve se zdálo nejasné, podivné, – snad životu odporující, v světle pravdy. Ale nové pravdy, kterou teprve hledám. Až budou položeny otázky, – nejen tušeny, – ale přesně formulovány, – otázky, na něž jsou naše myšlenky, city, na něž celá naše bytost je odpovědí. Pak teprve nabude **reliefu**. Je v tom tragika, být odpovědí na otázky, jež ještě neexistují, – anebo existují, nám neznámy. – Měla jsem to za něco speciálně ženského, – chtěla jsem Vám to minule říci, když jste pravil, že žena není než oblak; je číms tajemným, neporozumitelným v obzoru muže, – tu tanula mně na rtech slova: Je nutno klást otázky, otázky, říkat své požadavky, – je v nás jistě mnoho odpovědí a splnění, – ale my nevíme o tom. A ženy samy sobě si to vzájemně objasnit nemohou. – Podivno je, že mi žádná v tom nechce dát za pravdu. Přece to musí být taková „všeženská“ zkušenost. – A dokazovat to nelze, – pro mne je to dogma, či spíše fakt vnitřní empirie, který zdá se mi obsahovati cos mimo vývoj stojícího, – ovšem jím se komplikujícího a diferencujícího, – ale v podstatě neměnného a věčného.

To jen jedna ze strun, kterou Vaše nádherná slova ve mně rozechvěla, – jen úryvek z **její** písně. To blaho, – cítit život duše v sobě – – –

S pozdravem A. Fischerová

1) Sv. Bernard...

Anna Fischerová -> Miloš Šebesta/Marten, Praha, 8. 5. 1903, rkp., LA PNP, f. M. Marten
*** Denisa Kochová**

V Praze 8. května 1903.

Milý příteli,

docela bez **slovného** doprovodu, byť i nepřilehal a nebyl zcela současný, nemohu Vám odeslat knížku.

Nemohla jsem si včera vzpomenout na všechny výroky „**davu**“, **vůbec** – **P. T. publika** o Vás a Vaší přednášce.¹⁾ Máte jistě **epithet** jako nějaký **homerský** hrdina. Jste „**takový** moderní“, zvláštní, **interessantní**, nepochopitelný, cizí, nádherný, **intelektuálně** ovládnutý, **exotický**, „**mladý**“ (literárně-historicky míněno), **aristokratický**, **báječný**, **božský**, **pyšný**, **vyhráněný**, těžko srozumitelný, **nervosní**, **genialní**. Je to pêle-mêle hledisek. Mluvila jsem v posledních dnech náhodou s málo lidmi, – totiž právě s těmi, o nichž vím, že jejich zájem je, – nechci říci

intensivnější, ale ona epitheta přece nesvědčí o malém zaujetí, – ale differencovanější. Na to se teprve těším. Dovolíte-li, budu pak dále o tom referovati. Byla také vyslovena lítost nad tím, že nebudete mít zase brzy přednášku. Ale záhadný, neznámý zůstáváte přes to, že se tolik o Vás nyní mluví. Nesmíte se divit, zní-li Vám nyní často v uších, – něco je přece pravdivé na té pověře.

Smím užít svých vědomostí o detailech Vaší biografie? Např., chtějí-li lidé vědět něco o těch narciskách, – nebo jak je p. Marten asi stár, co studuje a p. Smím? Porušiti eventualně Vaší pseudonymitu?

Má teď pro mne zvláštní půvab mluvit s lidmi, když mám tak milý a zajímavý úkol. Je to vlastně již historická role, a jsem tak nesmírně ráda, že připadá mně. Pozorovat kruhy, které něco krásného vyvolalo v hladině života, jako kámen, dopadající na vodu, – to je stkvostné! – Rozruch, který jste způsobil Vy, drahý, skvostný příteli, – činíte mě tak hrdou – –

Trápí Vás ještě zvědavost? –

Dnes jsou mně protivny vazby všech knih, – i těch, kterým obyčejně prokazují čest, brát je s sebou na procházku. Myslím na ty zvláštní desky, jež jste mně ukazoval, – taková vazba je vlastně již symbolická, naznačuje, že je kniha svět pro sebe, svatyně, v níž nutno vkročit teprve, cos odděleného od ostatního světa. Rozšiřuje kolem ní zvláštní atmosféru, staví zeď ticha. Nevím, čím to, ale vzpomněla jsem si na mlčení kolem aegyptských chrámů, – až později jsem si to uvědomila –

Teď vlastně teprve ožívají ve mně všechny dojmy včerejšku. Připadalo mně, že je toho tolik, co volá po pozornosti a údivu, – nač vůbec nejsem připravena, – magnety, jež mě trhají v svou sferu, různým směrem. A to bolí. – Snad o tom budu psát ještě příště. Zatím přijmete můj upřímný pozdrav.

Anna Fischerová.

1) Časopis *Přehled* (1, 1902/1903, s. 361) avizoval na 5. 5. Martenovu přednášku *Štěstí rezonance*.

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 12. 5. 1903, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Michaela Kvasnicová

12. května 1903

Drahý příteli,

především přijmete upřímný dík za knížku, již jste mi připsal.¹⁾ Působíte mi velikou radost, ponecháte-li si můj exemplář na památku. Víím, že jsem Vám nemohla vyhovět zprávou, již jsem Vám minule podávala; jistě o takový výsledek Vám nemůže jít. Neměla jsem asi vůbec uvádět oněch výroků, které nesvědčí vůbec o snaze proniknout hloub, pochopit, přijetím a zpracováním nových prvků obohatit vlastní duševní život, – nabýt určitý osobní vztah k tomu, kdo rozmnožuje obsah našeho nitra. Mrzíte se na mne, že jsem minule tak psala? Dělán si teď výčitky, – skutečně vyhlíží to skoro, jako bych patřila k těm, kdož oním způsobem reagují. To jsou asi dva typy: jedni – naivní entusiasté, kteří se nadchnou nějakým detailem *exterieuru* právě tak jako nějakým krásným slovem. Druzí jsou kritičtí, – ale jaksí nervosně, – podrážděně, měří sebe, jaksí úzkostlivě přehlížejí své výkony a schopnosti, – bojí se hned o svou individualitu. Spěchají zařadit nový dojem, vyrovnat se s ním, – ale při tom jim ani nenapadá, že jejich měřítko, odvozená z různých sfér praktického života nebo rozumové činnosti přestávají platit v umění. To je kardinalní chyba, – tak se propastí mezi dávajícím a přijímajícím nikdy nepřeklenou, – ba nebude zde ani vůle otvírat se podávanému, protože není dáno předtuchou, třeba *latentní*, osvobození čekající energií v obsahu nitra. Není zde dostatek zbožnosti a oddanosti, umělecké dílo je pojmáno povrchově, řekla bych skoro, – žurnalisticky – jako fakt dne, souřadně s politickými a městskými *udalostmi*, –

Napadá mne zde: Neopravňu [je] vlastně Karáskova kritická *methoda*, – uplatnit se na autoru a proti němu, ono měření nesourodými *kriterii*? Oč krásnější a spravedlivější je Vaše *maxima*, – Vaše souřadnicová kritika, smím-li ji tak nazvat. Zdá se mně, milý příteli, že o svých literárních přátelích soudíte příliš příkře, že vidíte černě, – a ne chladně a naze. Neznám jich sice, neznám vůbec společenských poměrů *uměleckého* světa, – ale tak si to

přece nepředstavuji. Nejste vůbec zaujat proti lidem? Býváte někdy tak nepřístupný, že si to nedovedu vysvětlit než jako následek stále nutných **obranných** snah proti tázavému, indis**kretnímu** vnějšku. Ale zbraňovalo **mně** to, mluvit k Vám někdy o Vašich **pracích**. Bolela mne, zmrazovala mě ironie, již jste pro ně měl, – ač chápu, že jinak než s touto maskou nemůžete vystupovat, – že je to jediná obrana proti profanujícím ruk**o**am a slovům, – proti celému ne-esoterickému, čistě kon**versa**čnímu pojmání umění. Neřekla jsem Vám nikdy, že mi znamenaly to, co Vy zve „dobrodružstvím ducha“. Měly pro mne něco tak cizího, – a **při tom** zase známého, **jakoby** se **realis**ovalo cos mnou **dávno** tušeného a nevědomě čekaného. Váš styl, kadence i **rythmus** Vašich vět, – to vše bylo tak příbuzné, – Vaše myšlenky byly z **těchže** psychických prvků jako mě, – u Vás byly hvězdou, u mne mlhovou, – **co bylo** ve mně možností, předzvěstí, u Vás bylo stvořeno, **vyhráněno**, – u Vás bojovalo, uplatňovalo se, – žilo. Dal jste mně ponětí nové skutečnosti. Dáváte v svém **romanu** říci Egonovi ke Kláře, že umí poskytovat novou realitu, jaksi **přiměřenou** našim nervům, – **z počátku** jsem nerozuměla, – – ale teď ano, ano – Mám-li s jinými mluvit o Vás, připadá mně to jako útok na můj vnitřní život. A to jsou hrozná muka. Věříte? – Pozdravujte všechny stromy, květiny a ptáky. Mám je hrozně ráda.

S upřímným pozdravem

Anna Fischerová

1) Miloš Marten: Otokar Březina. Essay. Vinohrady, Hugo Kosterka (Symposion. Knihy nové doby) 1903. • 2) Jde o postavy z prózy *Mimo dobro a zlo* (jako „román“ ovšem neoznačenou), již Marten publikoval od října 1901 do února 1902 v *Moderní revui*.

Anna Fischerová → Miloš Šebesta/Marten, Praha, 3. 6. 1903, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Marie Marešová

V Praze 3. VI. 1903

Milý příteli,

chtěla jsem mlčet, – ale dojem, jímž na mne působí Vaše kniha,¹⁾ žádá si slov a přerušeni mlčení. Proto píši –

Myslím, že bych mohla shrnout své myšlenky a city při lektuře větou, již vyjadřujete charakteristikou Březinovy **poesie**: – že zanechává **na konec** čistý a prostý pocit lidské osobnosti, žijící vypjatě a mocně, do nejvyšších možností, srdcem a duší. – Dojem duše, v níž žije odkaz kulturních **fasí** minula, – ideová souvislost s nimi, – v níž myšlenky mají téměř organickou jsočnost, – možnost vývoje, duše, která je spojena se všemi ohnisky duchového života, – dojem osobnosti, která má přímý krásný vztah ke všem, jichž duševní energie má s ní příbuznost, se všemi, v nichž se zhušťuje obsah, vědomí doby. Myslím, že není pouze **suggescí** obrazného rčení ta představa duše jako prostoru, který má svou **atmosferu**, své mírné světlo, tak zvlášť zbarvené, utěšující a tiché. Připadá mně skutečně, že se **ocítám** v jiné říši, čtu-li Vaši knihu. Jako by byly zdi **vytýčeny** proti skutečnosti, všechn její zmatek a shon je daleko, netýká se mne, – všecko zapadlo kamsi, neexistuje, je zažehnáno. Ztrácím úplně smysl pro požadavky a nutnosti vnějšku, p život se mi zdá přetvořen dle zákona duše, vládá myšlenky a **sna** se založila nad tvorstvem, jak tak krásně pravíte. V takových chvílích chápu smysl budoucnosti, již anticipujeme sněním, smysl **renaissance** a zduchování, – **příští** nového království.

Mám při Březinovi někdy pocit, že nevím, ke kterému myšlenkovému podkladu připjat nádheru obrazů. Něco mně chybí v postupu projektace, všechny stránky **processu** mně jasně nevystupují. Ty zkušenosti, jež zde jsou promítnuty, nabývají se nejspíše jen takovým stupněm **intelektualního napjetí**, takovou **intensitou** a koncentrací myšlenek, k níž jsem se nepropracovala. Umístění, – o to mi tu hlavně jde. Fakta vnitřní empirie, jež zde tvoří podklad, udávají tok a **rythmus**, souvislost obrazů svým **sřetením**, – ta jsou mně často neznáma. A pak ty vysoce **synthetické** pojmy, v něž jsou **spracovány** tyto prvky, ty zachytit a neztratit jich z mysli v bohatství **konkretních** obrazů, – to bývá také někdy nad mou sílu. Proto mně zůstává velmi mnohé temné v Březinově **poesii**. Nejsem však již na tom stupni, aby její krása mně byla čímsi úplně neznámým, nepochopitelným, – a tou svou uzavřeností

nežadoucím. Není mi již chrámem, jehož **dvěře** se mi vysmívají svým sevřením. Vím ještě, jak jsem si dříve zpřítomňovala dojem tohoto umění, svůj poměr k němu: Kolem osamělé svatyně táhnou zástupy. Nevcházejí v ni, nemají v ni přístup. Někteří z davu jdou kolem mlčky, – jiné však dráždí její mlčelivost, odloučenost, její tichá nádhera, jejich slova zní vůči **ní ironií**, úsměchem, pošklebkem, blasfemií, mnohým křeč trhá rukou, aby vmetli kámen v krásu těch oken, jež nedovolují pohledu dovnitř. Pomstít se, pomstít za tu tajemnost, uzavřenost, vybit zlost na té hrdé povznesenosti, která nevychází vstříc, která se neprofanuje. – A já? Jaké bylo moje místo v tomto zástupu mlčících, nevšímavých, – a křičících, rouhajících se? – Byly ve mně jistě ozvuky všech jejich vzdorů a podráždění, – děsila mě přímo ta myšlenka, že jsou místa, mně tak úplně nepřístupná. A při tom rostla někdy touha, – zůstat stát u vchodu neznámého, snad nepoznatelného **pro vždy**, nejit dále, s ostatními, – snad k práci, k svému působišti, k oblasti svých sil, – nýbrž zde zůstat, sama, v hořkém zoufalství, s nevyhoiditelným bolem nad tím, že jsem vyloučena, a že cesta davu je mojí cestou. Jako bych čtla svůj rozsudek v mlčení chrámu –

Fakt, že jsem překonala toto **stadium**, mně dosvědčuje, že byla přece ve mně evoluce, v jistém smysle přerod, přetvoření. Byla snad Vaše slova pro mne **initiatory**?

Jeden z rysů, který tolik akcentujete, také mě silně zaujal, snad nejvíce: totiž to, jak v řeči samé, v stylu básníkově jsou znatelné stopy těch duševních **processů** tvůrčových, – jak z jednotlivých obrazů možno vyřešiti **filosofické** a **ideologické** prvky. To harmonické propracování lidské i umělecké bytosti. Obdivuji se té jemnosti, pevnosti a síle, s níž ovládáte a členíte látku zkušeností, načerpaných v této duchové říši. Zdají se mně tak **etherné**, fluidní, – ale Vy dovedete je tak rozříditi, **differencovat**, dát jim kostru. Je v tom zvláštní kouzlo, vžít se v ten složitý **diferenciační process**. Ta jistota, s níž dovedete vybírat, – udat hlavní ton každé **passáže**. – Již Názvy kapitol mají pro mne ty vlastnosti, jež zdá se mi, že postřehují jako charakteristika Vašeho stylu: to ponoření se v látku, její prozkoumání do nejjemnějších nuancí, – a shrnutí pak slovem, jež je voleno dle předchozí **analysy** a sondace –

Je příliš málo jednoty v tom, co píšete, – vím. Ale přece jsem nemohla déle odkládati sdělení alespoň těchto dojmů. Pro další pochopení a ocenění mě ještě čeká **process** tříbení a zjemňování, – vývoje. Těším se naň, – na sladké plody takové práce.

S pozdravem

Anna Fischerova.

Ženské studium v cizině

[Studentské směry 5, 1903, č. 4–6, **QQ**, s. 141–146; podepsáno A. F.]

Snahy zdvihnout úroveň ženského vzdělání tvoří podstatnou část **programu** průkopnic emancipace, činných na veřejnosti, ve všech zemích. A z těchto úsilí, vybojovat ženám přístup na vysoké školy, k povoláním, jež podmiňují taková předběžná studia, tvoří zvláštní kapitolu, protože bylo třeba rozvinout nejmocnější energie tímto směrem, neboť byl zde kladen nejdéle a nejpevněji odpor. Všecky argumenty, uváděné proti možnosti osvobození ženy, proti zdárnosti jejího působení mimo kruh rodiny, – ať již z hlediska **fysiologického**, psychologického, hospodářského, **ethického**, – ty všecky se spojily, aby zamezily **realisaci** plánu, který revolucionoval všecky zakořeněné názory. Zbraně a prostředky žen byly petice, provolání, **resoluce**, – jimi útočily na zákony, tradice, předsudky, chtějí změnu. Celá řada **theoretických diskussí**, brožurová literatura, uvažující o principech, dotčených tímto faktem, byla vyvolána. Je to jistě významná kapitola v kulturních dějinách naší doby, význačná tím, jako celé ženské hnutí, že vnitřní a vnější stránka zde tak úzce souvisí, – jde zde právě o změny, které – v rozvinutých konsekvencích – hluboce zasahují v organism sociální a uplatňují se psychicky. Ovšem, otázka ženského studia bývá přeceňována, vidí-li se v ní kardinální požadavek emancipace, má-li se za to, že vše je rozřešeno a dosaženo, má-li žena možnost maturovat, skládat **rigorosa**, nabývat doktorátu. – Ale svou zvláštní důležitost má tento zjev. Myslím, že není bez zájmu, orientovat se o stavu studia žen na vysokých školách v různých státech. Pro studentky má to konečně více než **theoretický** význam. Uvídám Švýcarsko na prvním místě. Ze zemí střední Evropy tomuto státu nejdříve bylo vysloviti své

mínění v této otázce.

Již začátkem let čtyřicátých se pokoušely dvě Švýčarky, Josefina Stadlinová a Elisa Siedlerová o přístup na fakultu filosofickou. Roku 64. a 65. dvě Rusky chtěly v Curychu studovat medicínu; jedna z nich dosáhla doktorátu. V následujících letech studovala první Švýčarka lékařství. Ženy bez předběžného vzdělání potom zaplavovaly téměř universitu, – tak že několik studentek podalo žádost, aby maturita byla učiněna podmínkou přípuštění. R. 73 bylo přes 100 studentek, mezi nimi 93 Rusky. (Tyto však byly rozkazem své vlády přinuceny k návratu do vlasti, takže počet studentek se značně zmenšil.) Téhož roku nabyl platnosti zákon, který oběma pohlavím dává stejná práva (pokud jsou občany švýcarskými), a stanoví podmínky pro příslušníky jiných států. Před tím již, r. 71, první Švýčarka obdržela titul doktora medicíny a svolení, provozovat lékařskou praxi. Příklad university Curyšské následovaly Ženeva, Bern, Neuschatel, Basilej a Lausanne. Ženy přípuštěny také k akademickým hodnostem. Stále však jsou Švýčarky mezi svými kollegyněmi v minoritě.

V Německu r. 68 Miss Georgina Archer založila ústav, který dle své protektorky, korunní princezny Pruské, nazván „Viktoria-Lyceum“. Úmyslem zakladatelky bylo, ženám v přednáškových cyklech poskytnout vzdělání, poněkud se blížící universitnímu. Bylo hojně posluchaček, z těch však žádná nespojovala praktické cíle s tímto studiem. Podnik tento působil blahodárně, – stojí však mimo boje, které v dalším rozvoji podstupovaly ženy o své snaze, nabyt na universitě rovného práva s muži. Pokusy tyto souvisí těsně s úsilím učitelek, prohloubiti své vzdělání a rozšířit obor své působnosti na školách. R. 87. podána za tímto účelem ministerstvu kultu petice, v níž vysloveno přání, aby stát převzal zřizování lépe kvalifikovaných ústavů pro učitelky, aby učitelky pak mohly vyučovat ještě v jiných předmětech než dosud.

Petici tuto zaslaly dámy, známé v dějinách ženského hnutí v Německu, pí. Schrader a Houselle. Přiložen přípis, v němž pí. Lange udávala důvody žádosti. Klade důraz na to, že dosud principem, vládnoucím v dívčím školství, bylo, vzdělávat ženu tak, aby vyhovovala přáním muže. Tím se jim dostávalo vzdělání povrchního, působícího dojem uzavřenosti a ucelenosti. Místo toho má zavládnout zásada rozvoje sil a schopností, aby dívky vzrostly v uvědomělé osobnosti, schopné svého velikého úkolu, – výchovy. Má se realizovat představa, ideál, který má ženě o ženě (to se mi jeví zvláště příznačným). Proto má být vyučování vloženo, pokud možno, v ruce učitelek, jež by ovšem měly přiměřené vzdělání.

Brožura tato stala se předmětem čilé diskusse, – kruhy nepřející emancipaci viděly v ní pokus, zreformovat nejen dívčí školství, nýbrž vůbec celé sociální postavení ženy.

O bezprostředním výsledku ovšem nemohla býti řeč. Prozatím učitelkám povoleno, aby se vzdělávaly pro své povolání, stát hodlal je podporovat stipendii.

Učitelky, založivše r. 90. spolek Allgemeiner Deutscher Lehrerinnenverein, podaly opět petici a tentokrát obdržely slibnější odpověď. Ministerským ustanovením z r. 94. podána bližší určení o otázce vyšších dívčích škol a zkoušek učitelek. K těmto měly být učitelky přípuštěny po absolutoriu fakulty filosofické nebo zvláštních, za tím účelem zřízených kursů. Kladeny požadavky jako středoškolským učitelům druhého řádu, – totiž opomíjeny vědomosti, které za nutnou basi mají klassické jazyky nebo matematiku.

Učitelky vypracování zkušebního řádu svěřily zvláštní komisi. Stanoveno, že kandidátky mají se vykázat reálně-gymnasiálním vzděláním, – navštěvovat současně paedagogium a universitní kurs. Takový existoval v Bonnu a Královci. Zkoušky skládány tamtéž. Přes sto žen se jim dosud podrobilo s dobrým výsledkem. – Učitelky, takto kvalifikované, mají titul „Oberlehrerinnen“.

R. 1893 spolek „Frauenbildungsreform“ otevřel dívčí gymnasium. V téže době pí. Helene Lange změnila reální kursy, jež v Berlíně řídila, v gymnasiální; v Lipsku také založeno dívčí gymnasium. V Berlíně r. 96. Maturovala 6 žaček.

Zatím zřízeny Oberlehrerinnenkurse také v Berlíně a Göttingách. – Z počátku o přípuštění žen rozhodovalo ministerstvo a docenti, – nyní přísluší toto právo universitě. Ale řádnými posluchačkami ženy v Berlíně nejsou, také nemohou skládati examen pro facultate docendi. – Rite immatrikulovány jsou studentky pouze na universitách v Heidelberce a Freiburgce.

Ve Švédsku se ženám otevřely university r. 1870. Přípuštěny nejdříve pouze k studiu medicíny, pak také na ostatní fakulty, vyjma theologickou. Brzy nato dvě dívčí školy v Štokholmu zřídily gymnasijní kursy, – na nichž od r. 1872 četné dívky se podrobují

maturitním zkouškám. Ženy dosáhly zde svého cíle snáze než v Anglii nebo v jiných státech, kde přece otázka, mají-li být ženy připuštěny k akademickému studiu, byla předmětem tolikerých hlučných sporů.

První doktorka promovala r. 1888. (sl. Karolina Widerströmová). Nyní je ve Švédsku 18 lékařek, z nichž pět promovaných prací v hlavním městě, ostatní pak v provincii.

Ženy studují všude společně s muži.

Na filosof. fakultě slečna Ellen Friesová, která v kruzích historiků si získala jméno, promována r. 1883. Sl. Elsa Eschelssohn je docentem občanského práva na universitě v Upsale. Professorem však se na této státní universitě nemůže státi. – Na štokholmské universitě Högskola, která není státní, působila jako professor matematiky Soňa Kovalevská.

V Norvéžsku ženy r. 1882 obdržely právo navštěvovat universitu, skládat examen artium a examen philosophicum, r. 1884 pak stanoveno, že studentky mohou se podrobit všem universitním zkouškám, nabývati akademických hodností, užívati stipendií a legatu, jež má vysoké učení.

Do r. 1900 297 žen podstoupilo examen artium, – státní zkoušku pak 26 kandidátek, na všech fakultách, jedna též na theologické. Tyto zkoušky opravňují muže vstoupit do státní služby; připustit ženy, odporovalo by ústavě. Startling se však usnesl provést reformy v tomto směru. – První lékařka r. 1894 se usadila v Kristianii, dnes ve většině míst již lékařky provozují praxi. Dvě působí také při universitě v Kristianii, – jedna je konservátorem při zootomickém museu, druhá assistentem v botanické laboratoři.

V Dánsku r. 1875 se podařilo energii sl. Nielsiny Nielsenové vymoci si přístup na universitu. Tehdy také bylo v rozkvěru dívčí školství, hlavně zásluhou sl. Natalie Zahle. Ta založila ústav učitelský, k němuž později připojila také školu hudební a hospodyňskou, posléze i gymnasijský kurs. Na mnohých místech je zavedena koedukace na středních školách, v Kodani jen na jediné z nich, kterou řídí žena.

Theologická fakulta ženám dosud není přístupna. Přes 200 studentek do r. 1901 bylo zapsáno na universitě.

*

V Anglii od r. 1870. hnutí směřující k reformě dívčího vychování se velice zdvihlo. Dva spolky zde nutno jmenovati: High-School-Company a Church School-Company (v školách tímto založených je podáváno vzdělání na konfessionálních základech spočívající). Úroveň vzdělání dívek má se vyrovnat výši vzdělání, skytanému hochům.

Později zřízeno pro ženy učiliště, jež k oněm kursům bylo asi v tom poměru, jako university ke gymnasiím. Byl to t. zv. Girton-College, blíže Cambridge. Poskytnuta tam možnost studovat klassické jazyky, angličtinu a matematiku. Činěny také kroky zjednat pro ženy plnou akademickou rovnoprávnost na vysokém učení tamějším. Touto snahou se Girton-College podstatně liší od jiného podniku současného, s podobnými jinak tendencemi, z něhož vznikl později Newnham-College Mr. Sidwick, jenž zde byl vůdčím duchem, chtěl pouze, aby ženám bylo možno poslouchati přednášky profesorů, nesnažil se o úplnou rovnoprávnost pohlaví, Newnham-College měl býti společným bydlíštěm těchto žen.

Později však oba podniky se setkaly i v této snaze, a žáčky obou se na universitě podrobovaly zkouškám týmž jako studenti. Oficiální platnosti však zkoušky neměly, také závisí na laskavosti docentů připustiti ženy k svým přednáškám. Newnham-College ve všech požadavcích zůstával mírnějším.

V Oxfordě r. 1878. se utvořila (za předsednictví choti prof. Maxe Müllera) Association for the Education of Women, jejíž účelem bylo stanovit vyučovací systém vzhledem k universitním zkouškám. Ženy nejsou zkoušeny týmiž examinatory jako studenti. Nežádá se na nich, aby vyhověly týmž podmínkám jako muži. Těm, které se přece vykáží takovým vzděláním, vydává Association zvláštní vysvědčení, na nichž je podotčeno. Pokus získati ženám oficiální uznání jich zkoušek se nezdařil, právě jako v Cambridge.

Na nových universitách snahám žen nekladeny v cestu takové obtíže. Od r. 1882. v Londýně studentky požívají stejných práv se svými mužskými kollegy. Holloway-College, který měl býti universitou pouze ženskou, se přimyká stále více k vysoké škole londýnské. Tato byla

směrodatnou pro mnohé jiné **university** ještě, takže v Liverpoolu, Manchesteru a Leeds studují četné ženy. V poslední době také v Skotsku a Irsku.

Svou zvláštní historii má přípuštění žen k studiu **mediciny**, jež jest v Anglii pěstěna ve zvláštních ústavech.

R. 1850 Miss Elizabeth Blackwell po předchozích studiích v Americe a Ženevě přišla do Londýna; dovoleno jí konati klinická studia v Bartholomew Hospital, ne však na oddělení pro ženskou nemoc. – Platilo to jen pro ni osobně, principiální platnosti nemělo toto svolení pro nejbližší dobu, ač vůdkyně ženského hnutí se o to zasazovaly. Tak byla odmrštěna Miss Elizabeth Garret s žádostí o **immatrikulaci**. Připravila se tedy privátně, podstoupila 1865 zkoušku a zanesena do Medical Register co druhá lékařka v Anglii (vedle Miss Blackwell). Energie, s níž sledovala vytčený cíl, vzbudila strach před konkurencí, a privátní přípravě upřena platnost. Několik studentek bylo připuštěno na **university** v Edinburghu, později však toto dovolení zrušeno. Tato okolnost je přiměla pokusiti se v Londýně o zřízení zvláštního College pro ženy. Miss Garret, která zatím promovala v Paříži a v Londýně působila v nemocnici pro děti a ženy jí zřízenou, nejdříve nesouhlasila s tímto záměrem, ale uznávajíc nezbytnost, přivolila. R. 1874 za účasti vynikajících londýnských lékařů otevřena Medical School of Women. **Z počátku** bylo jí bojovati s nemalými obtížemi, ženy nepřipouštěny k praxi v nemocnicích a klinickému vzdělání získanému v cizině upírána platnost. Pomýšleno na to zavřítí toto učiliště, protože celá věc zdála se bezvýslednou. Tu výnosem parlamentu ženy připuštěny ke zkouškám. V Londýně se jim otevřel Royal Free Hospital. Od té doby jeví se stálý pokrok v tomto hnutí. Rozmnožen počet ženských Colleges (založeny v Edinburghu a Glasgowě) – na některých Medical Colleges ženy studují společně s muži.

Přes 250 lékařek působí ve Velké Británii; mnohé pak, které studia konaly v Anglii, provozují praxi v koloniích.

Lily Braunová: Ženská otázka

[Studentské směry 5, 1903, č. 4–6, **QQ**, s. 149–151; podepsáno A. F.]

Ve svém spise,¹⁾ založeném na bedlivém studiu a obsahujícím množství výmluvných dat, zamýšlí pí. Braunová podati celý komplex **problemů**, zahrnutých v slově „ženská otázka“. Titul vyjadřuje, kterých stránek si všíma nejdříve; osvětlení **s hlediska** psychologického, **ethického** a právního slibuje pro příště.

Autorka je soc.-demokratka. S tím souvisí její pojmání ženské otázky co otázky hospodářské par excellence. Její **sympathie**, vřelá a plná, její soucit a zájem patří postavení a snahám proletářek. Odlišuje tyto přísně od t. zv. ženského hnutí, jímž se projevují nespokojenost, touhy a požadavky žen z kruhů buržoasie. Pí. Braunová promlouvá o něm v několika kapitolách, historicky i kriticky – podavším předtím, jak z původního stavu rovnosti obou pohlaví za doby primitivní literatury zvětšoval se rozdíl mezi nimi s pokrokem hospodářským. Probírá postavení ženy v jednotlivých kulturních fasích, z nichž každá znala „ženskou otázku“ – ovšem ne tak akutní, ve svém velikém sociálním významu nepojímanou. Tak chápe ji teprve dnešek. Jen při největší abstrakci **možná** stanovit princip, theoreticky jednotící všechny ženy v boji o **jih** práva – je to ono skoro již na niveau fráze kleslé, a přece jen ještě nepromyšlené a nevžitě heslo – „hledět

1) Lily Braunová: *Ženská otázka, její dějinný vývoj a její hospodářská stránka*. Praha, Samostatnost 1903 (Knihovna Samostatnosti, sv. IX).

Anna Fischerová → **Miloš Šebesta/Marten, Praha, 13. 7. 1903, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Elizabeth Wagebaertová**

V Praze 13. 7. 1903

Milý příteli,

těší mě, že mé chápání Vaší práce odpovídá poněkud Vaším představám a intencím. Je to pro mne povzbuzující a dává mně to odvalu jít dále touto cestou. Nebyla bych sama věřila, že jsou možné takové přeměny a přerody. Nemám dosti slov, ne dost nuancí, abych to vše

vyjádřila. Skutečně, byla by nutna nová řeč pro ty všechny vnitřní zkušenosti, na něž přenášíme terminologie, jež ji nikdy nevystihují jich podstaty. – Něco obdobného impressionismu v malířství, – slovo, které odpovídá těm tajemným vibracím nitra, vystihuje je v **jich** jsočnosti a životnosti, hybnosti. Chápu nutnost metamorfovy řeči Březinovy při metamorfose vnitřní – pojímá mě však dosud závrať, pokouším-li se vniknout hloub, – okamžiky skutečného porozumění, které jsou podmínkou pravého uměleckého požitku, bývají pro mne ještě řídké. Jako byla samota předpokladem pro kreaci takových básní, – tak je jím i pro jich vychutnávání, – alespoň intenzivnější koncentrace, než která mně je možna nyní. To nemůže být lektura v běžném smyslu, ne, je to cos mnohem hlubšího, mnohem víc sil absorbujícího, – kult duše, jejíž krásu teprve chci pochopiti.

Jedno je zde nezbytno: vůle a víra spojené v celek. Chci být upřímná, – píšete přece, že takové nelíčené sdělení může být velmi významné, – a to mne povzbuzuje k tomu. Mívám někdy strach, odvažuji-li se v říši čistého snění. Je to strach z procitnutí, které následuje a v němž skutečnost se jeví pak bezbarvá, chladná, – bezohledná k našim podrážděným nervům, a necitelná, vysměvavá k všemu volání po kráse a vzruchu. A to mne bolí, – tísní mě to, že život má tak málo vznětu pro mne, že mne nedovede rozechvět. Děsí mě klid, s nímž se mnohdy na věci dívám. Jako bych ztrácela vlastnost, kterou jsem dříve měla u vysoké míře: tu bezprostřednost prožívání. – Život měl tolik bohatství, dovedl v mém nitru zvířit steré reakce, – ctila jsem v něm buditele, stimulus, agens mé duše – Nevím, čím to, ale teď ve mně vzbuzuje tak často touhu – prchnouti, někam, kde je více tepla, květů a vůní, více krásy. A toho není pro mne než v snech. Ale pak mnohdy – ta úzkost, že jsou meze napjetí a tvořivosti, že vše zchladne a zhasne, zanikne v hustých mlhách. Skutečnost jsme ztratili a nenalezli nové říše.

Trápívá mě mnohdy taková myšlenka. Vycituji jistou zákonitost, nutnost doby, že duše, v níž jsou její dispoice, je vedena v kraj imaginací, že zde nalézá svou vlastní sféru. Jsem si také jasně vědoma, které momenty mě sem vedly, – bylo to nutné, logické. A přece, – mívám obavy: není vlastně již ukončen můj vývoj? Nevešla jsem ve fasi úplné sterility? Vlastně je to vše, co jsem o té bázni před sny napsala, pouhou parafrazí slov, která věnujete podobnému stavu. Pochopíte to jistě, nebudete v tom snad vidět snahu, nevhodnými kriterii soudit tak krásnou psychu.

Vaše kniha na mne působila dojmem, že je ~~činem~~ důležitým článkem Vaší duševní evoluce. Mám takovou představu, že s Březinou jste se musil vyrovnat, poněvadž jeho tvorba leží na Vaší cestě. V čem tkví jeho význam pro Vás, to ovšem nemohu posoudit. Zdá se mi však jedno: že Vaše nazírání života je mnohem kladnější a jasnější než dříve, – že jste také z vyznavačů harmonie. Vlastně se mi počíná teprve ujasňovat, že jsem dosud neměla správného ponětí o významu umění pro stvoření světového názoru. Ale teď chápu, – jak nám může udávat eš cestu, jak může být středem, k němuž tíhnou všechny snahy, – jaký je jeho vztah k životu, – jak jste akcentoval také v své přednášce. Je krystallisační síla v myšlence na veliký čin, – na veliké umění.

Vím, byla to jedna z mých nejbolestnějších krisí, – teď teprve chápu, které dva momenty se to v ní střetly: právě ta snaha, zaměřená k velikému, uměleckému, – a ženská otázka. Je to snad divné, – teď jsou mi ve vzpomínce někdy velmi cizí ony stavy, protože si uvědomuji všecku dolehavost života, jeho plnou přítomnost – Ale ideově to pro mne není rozřešeno.

Oh ano, umění, – to může být náboženstvím, filosofií. Je v něm přehodnotitelská síla...

Teď mne mrzí, co jsem psala prvé o znehodnocení života. Je to pravda, udála se se mnou změna, dívám se na svět tak objektivně, – a mé já se mně přímo fossilí, ale přece jsem jen nemusila tolik lamentovat. Promiňte mi to. – A ještě ke konci: Sladko je žítí – Přese všecko – S upřímným pozdravem

Anna Fischerová.

Anna Fischerová -> Otokar Fischer, Lhota Šárová, nedat., rkp., adr.: „Mariánské Lázně, Villa Neapel Zimmer Nr 33“, LA PNP, f. O. Fischer * Mt

Milá bratříčku, včera jsme se měly bene. Byly jsme v Ohnišťanech u Kláry, mají tam hezkou malou villu se zelenými dveřmi a s balkonem a se švestkami a s fuchsiemi a rybníky a pianem, zůstaly jsme tam hodně dlouho, pak jsem chtěl udělat své kapse radost a jít běžky do Lhoty, –

ale dostaly jsme se na trať, co jde k Hořicům, a byly jsme rády, že jsme stihly ještě svůj vlak. Ale Ty chceš, abych Ti psala chytře, – tedy: Čtla jsem Mstivou **kantilenu** a Zeyera (Duhový pták, Blaho v zahradě kvetoucích broskví), Elegie od Holého, hrála jsem Vltavu, jenže nikdo nevěděl, co to je, trháť ocúny a **ukolíny**, jedno je fialové, druhé žluté, především jsme měly k večeri houby, viděla jsem Sněžku, dala jsem si spravit boty, – jmenuji se prý Milada, – musím ještě za pohlednici vydávat peníze, – v pondělí jedu odtud, mám rozbitou škatuli, stavím se v Radimi, nemá-li matinka nic proti tomu, tetička mne opětovně vyzvala, dostala jsem od Červinkové pohled, Dyk je letním bytě tam, co Hásková, Holý nemá peníze, Arbes má dvě staré dcery a t. d. – Vem si ze mne příklad, jak spořím. Zdálo se mi dnes o vás, že všichni moc dobře vypadáte. Těším se již na shledání, – vy také? Matince ruku líbám, Tebe a toho **němečka** zdraví
Tvá sestra Anna

Anna Fischerová -> Miloš Marten, Šárová Lhota (u Bělohradu), 25. 9. 1903, rkp., LA PNP, f. M. Marten * Kateřina Zajíčková

V Praze 29. VIII. 1903
Šárová Lhota (u Bělohradu)

V posledních dnech jsem v svém nitru stopovala dosti zajímavý **process**, – jak se ustavuje předsevzetí, Vám psáti. Pozorovala jsem, sama a jsouc zvědavá na výsledek. Nebyla jsem s to sobě samé zodpovědět, k jakým koncům to povede, pro co se rozhodnu, zda vůbec se rozhodnu, – to bylo mimo dosah mé vůle. Jako by ta myšlenka se nesla na vlnách, jimi zdvihána, jimi zase strhována v hloub, – zjevujíc se jasně osvětlená a mizíc v tmě, – blízká a daleká, již skoro uskutečněná a zase neuskutečnitelná, – moje a cizí, **spasná** a záhubná, drahá a nenáviděná...

Ale provázela mě ve všech výchvěvech a zvlněních nálad. Divno, je přece jako by vše, vše bylo ustalo. Záhadný popud **z vnějšku**, takové chladné smutné mlčení, – jste tak dalek, nevím, ani ponětí nemám, kudy jdou Vaše myšlenky, – a přece píši...

Vlastně toho ani není mnoho, o čem bych směla předpokládati, že vzbudí Váš zájem. Ty distance mezi námi jsou příliš **veliké větší**, než kdy byly. Je to pro mne smutné pomýšlení, ani netušíte, jak smutně, a znám jen jediný lék v takových chvílích, ponořit se ve Vaši knihu. Je mně stále bližší, – čím více v ni vnikám, tím více mizí clony záhad, a vidím, jak slunce porozumění se zdvihá z mlh. A cítím, že v této sféře nejsem Vám tou měrou cizinkou, jako v oboru skutečnosti. Život, – má láska k němu utrpěla ~~svou~~ veliký, osudný náraz, – je tak neúprosný v svých rozkazech, nezlomný v svých formách, – sblízuje a dělí. Miluji jej, ale není mi již Bohem.

Proč se mi jen **připletá** tato reflexe? Takto, vytržená z celku, neobjasněná podáním své evoluce, se mi jeví skutečně velmi nemístnou neúplnou, vyzývavou.

Chvilé soustředění jsou pro mne vlastně dosti vzácné. Mám málo čistě vnitřního života, – alespoň se mi tak zdává, že mám vše společného s okolím, – a někdy jen přijde bolest, nějaký záchvěv, jímž si uvědomuju své individuální bytí. Miluji zdejší krajinu, je prostá, milá a malebná, – a neplné mě potěšením myšlenka, že za něco více než za týden budu zase v Praze. Žila jsem zde v úplně jiném prostředí, – mimo rodinu a známé, tak vzdálena všeho, připadá mně – na neutrální půdě. Škoda, že se blíží konec!

Nevím, je-li v mém dopise vůbec něco, k čemu by se chtěly přichýlit Vaše myšlenky. Jako holá skála mně připadá, bez **vý- [třeba doplnit]**

Anna Fischerová -> Miloš Marten, Praha, 23. 4. 1905, rkp., LA PNP, f. M. Marten * v pdf na s. 78n.

1918

Anna Fischerová -> Anna Ziegloserová, Praha, 31. 2. 1918, rkp., LA PNP, f. Anna Ziegloserová*

V Praze 31. II. 1918

Vážená paní redaktorko,
odevzdávám Vám přednášku „Literární motivy a feminism“, kterou jsem měla v Ženském klubu.¹⁾ Promiňte, že tak pozdě, – chtěla jsem ještě různé věci doplnit, ale nedostala jsem knihy. Račte se mnou sdělit, kdy asi článek vyjde.²⁾

S pozdravem
A. Fischerová.

*) V témže fondu lze najít také soubor rukopisů Anny Fischerové. • 1) [doplnit...](#) • 2) Anna Fischerová: Literární motivy a feminism. *Ženský obzor* 16, 1918, č. 7, [červenec], s. 199–202, č. 8, s. 230–234.